

GRANDEUR IN MINEUR

GALLISCHE HAAN GEKOOID
MAARSCHALK BD
TEGEN ROOD EN JOOD
KWARTET IN ZWART
ARCHITECT VAN DE EENHEID
DOKTEREN AAN MARIANNE
VERZET IN WOORDEN
SOLDATEN ZONDER KWARTIER

62

De gebeurtenissen van 11 november 1942 hadden aan de droom van de oude maarschalk Pétain, dat hij in staat zou zijn van Vichy uit Frankrijk nieuwe glorie te geven, toch wel definitief een eind moeten maken. Drie dagen na de geallieerde landingen op de kusten van Noordwest-Afrika werd het Vichy-gebied door Duitse troepen bezet. Hoewel het bewind van Pétain en Laval nog anderhalf jaar lang in Vichy gevestigd bleef, was aan zijn soevereiniteit in feite een einde gekomen. Wat er nog aan 'macht' uit te oefenen viel, werd grotendeels aan Laval toebedeeld; ook deze echter kon slechts pogen de steeds weer nieuwe Duitse eisen en maatregelen wat te verzachten en te vertragen.

Pétain, voor sommige Fransen nog altijd symbool van de *Révolution Nationale* en een daarop gebaseerd nieuw Frankrijk, was nauwelijks meer dan een figurant geworden — als hij zich er ruim een jaar later toe laat bewegen een drietal notoire nazi's tot minister te benoemen, dringt de vergelijking met een marionet zich nog eerder op. Tot augustus 1944 mocht hij van de Duitsers in Vichy blijven, zich koesterend in zijn nog altijd niet gedoofde illusies. Daarna werd hij geïnterneerd in Duitsland.

Pétain en Laval kan men zonder twijfel collaborateurs noemen, samenwerkers met de Duitsers. Maar in hun streven naar het geven van nieuwe glorie aan het zo diep gezonken Frankrijk waren zij tegelijkertijd ook tegenspelers. Dat laatste aspect misten zij die zich onvoorwaardelijk aan de kant van de Duitsers schaarden, hun land en hun volk verradend. Het belangrijkste viertal van hen, Déat, Doriot, De Brinon en Darnand, van heel verschillende herkomst en structuur, vormt een rijke illustratie voor de motieven waaruit de collaboratie in Frankrijk hoofdzakelijk voortspoot: een fanatieke afkeer van het verleden, haat tegen Engeland, anti-socialisme en antisemitisme.

Die afkeer van het recente verleden was overigens kenmerkend voor alle Fransen. Ook in het verzet stond het streven naar vernieuwing duidelijk op de voorgrond. De Derde Republiek had bij een ieder afgedaan. Maar bij alle weerzin tegen Pétains *Révolution Nationale* leefden er ook in het Franse verzet nogal sterk van elkaar afwijkende ideeën, zowel bij hen die dat verzet geestelijk inspireerden, als bij de dragers van het gewapend verzet, de maquis. Het is de onschatbare verdienste geweest van een oud-prefect van de Derde Republiek, Jean Moulin, dat hij de verschillende stromingen in het Franse verzet tot elkaar heeft gebracht en zo, nadat hij in de zomer van 1943 door de Duitsers was gedood, door de in het verzet uitgewerkte gedachten een belangrijke bijdrage heeft geleverd tot het ontstaan van het naoorlogse Frankrijk.

A.H.P.

HET DAGELIJKS LEVEN
VAN DE FRANSEN ONDER
DE BEZETTING

GALLISCHE HAAN GEKOOID

M. G. EMEIS JR.

Roger Viollet

Sinds november 1942 zijn alle Fransen gelijkgeschakeld: de demarcatielijn is vervallen. De residentie van wat men ironisch 'het koninkrijk Vichy' noemt, is nog wel elke zondagmorgen getuige van het aflossen van de wacht. De plechtigheid wordt nog opgeluisterd door maarschalk Pétain, die bij het spelen van de Marseillaise en het hijsen van de *tricolore* op de drempel van het 'Hôtel du Parc' verschijnt — maar er schuilt geen kracht meer achter dit decor, geen leger achter deze eenzame gardisten, geen hechte regering achter deze grijsaard. Als op 17 november Laval de macht krijgt wetten en decreten uit te vaardigen, wordt *le Maréchal* gedegradeerd tot een figurant. Op enkele honderden meters van het 'Hôtel du Parc' installeert de *Gestapo* zich in een villa aan de Boulevard des Etats-Unis. Binnen vierentwintig uur beginnen de arrestaties. Schuldigen en onschuldigen worden opgehangen, gefusilleerd, levend verbrand. Massamoorden en represailles — de Duitsers hebben in het zuiden een achterstand van dertig maanden in te halen — volgen. Pétain zwijgt. De Duitsers overvallen en doorzoeken het Mexicaanse gezantschap en de Braziliaanse ambassade. Pétain zwijgt. Von Renthe-Fink, toeziend voogd in politicus, vestigt zijn bureau en dat van zijn SS-

rechterhand Böhland in 'Hôtel du Parc'. Pétain zwijgt. Of hij zegt ja, terwijl hij nee denkt. Maar wie bekommert zich nog om het zwijgen of spreken van een figurant? Zelfs de geallieerde bommenwerpers, voor wie het Franse territorium nu is uitgebreid met de niet-meer-vrije zone, verspillen geen bom aan het provinciale Vichy en concentreren zich op de industrie in het Rhônedal.

Gelijkgeschakeld in hoop en wanhoop gaan de Fransen 1943 in. Voor wanhoop zorgen onder meer de geallieerde bombardementen. Terwijl bij luchtalarm al wat Duitsers is gedisciplineerd naar de schuilkelders spurt, blijven de Fransen op straat naar de bommenwerpers en het vuur van het luchtafweergeschut kijken. Zo bijvoorbeeld op 16 september 1943 in Nantes. Luchtalarm om 15.35 uur, het 321ste sinds het begin van de oorlog. Om 16.00 uur zwelt het motorgeronk van drie golven bommenwerpers aan. Ze lijken op weg naar het havengebied. Een der toestellen vliegt in de lengteas van de Boulevard des Anglais. Pas nu holt men portieken of openstaande deuren binnen. 'Ze zullen vast en zeker niet de Boulevard des Anglais bombarderen', verzekert iemand. Hij vergist zich. Om 16.08 uur suizen duizend bommen op de stad neer. In het ziekenhuis, waar binnen enkele

uren zeshonderd gewonden zullen worden binnengebracht, vallen zesendertig doden onder het verplegend personeel. Op het stadhuisplein gillen verminkte mannen en vrouwen om hulp, niemand heeft dekking gezocht. Overal breken branden uit. De trieste balans noemt 1150 doden, van wie meer dan duizend op straat en in benedenverdiepingen zijn omgekomen. Van de 1854 gewonden moeten er 665 ernstige chirurgische ingrepen ondergaan. De laagste schatting van Franse slachtoffers van geallieerde bombardementen tijdens de bezetting komt tot 60.000 doden en 75.000 gewonden. Pas als een stad herhaaldelijk is gebombardeerd, evacueren de burgers. In Le Havre worden de sleutels van alle verlaten woningen centraal bewaard in een gemeentekantoor, dat weldra als het heiligdom van Sint Petrus bekend staat. In bijna heel Frankrijk is en blijft de brandweer onderbezet: Le Havre bijvoorbeeld heeft in september 1939 zevenentachtig, in september 1944 negenentachtig *pompiers*. Bij bombardementen telt men vaak honderd brandhaarden per tien brandweermannen. De Duitsers pogen propagandistische munt uit de bombardementen te slaan, maar hun schijnheilige verontwaardiging vindt geen weerklank. 'Als we geen moffen over de vloer

hadden, hadden we immers ook geen bommen.' In 1943 hebben op duizenden balkonnetjes de geraniums het veld geruimd voor kippenhokjes. De vijfduizend duiven van de Place Pierre-Laffitte in Bordeaux zijn sinds lang tot minder dan honderd geslonken. In Parijs groeien in de tuinen van de Tuilerieën tomaten. In de herfst worden schoolkinderen gemobiliseerd voor de eikel- en kastanjeoogst. In de restaurants verstrekt de *patron* per schrale maaltijd maximaal twintig centiliter wijn. De voedselvoorziening wordt elke maand slechter en chaotischer. Klein voorbeeld: wie een tweeling baart, heeft recht op een toewijzing van twee kilo suikerbonen, maar alle snoepfabricage is verboden. De pers waarschuwt herhaaldelijk tegen het

tion Todt en 845 miljoen kilo vlees. Szokolnikoff, als chef-inkoper van de *Reichsführung-SS* sprinkhaan nummer 1, heeft in 1944 een winstsaldo van twee miljard opgebouwd. Dienovereenkomstig bezit zijn vriendin Helene Samson, die zich jaarlijks bij de *grands couturiers* vijftig robes aanschafft, drie sportauto's en voor miljoenen aan juwelen.

Monsieur Dubois poogt het grauwe heden te ontvluchten en zoekt, doorgaans met madame Dubois, verstrooiing. In schouwburg en bioscoop, bij sport en boek, op kunstveiling en renbaan. Bij gebrek aan auto's trekt men op zondag 4 april 1943 met jan-pleziërs en fietstaxi's naar de paardenrennen in Longchamps. Als 'Tornado', 'Flamingo' en de andere renpaarden

startklaar staan, loeit de sirene: luchtalarm. Veertien bommen eisen zeven doden en een paar dozijn gewonden. Zij worden weggevoerd, men dicht de bomkraters in het parcours en begint anderhalf uur later opnieuw. De volgende dag verneemt men dat dezelfde luchtaanval buiten de renbaan meer dan driehonderd doden heeft gekost.

Ondanks de Duitse censuur bloeit het toneellevens, vier bezettingsjaren lang. Voor tjokvolle zalen speelt men Sartre, Guitry, Giraudoux en Anouilh, ook al moeten steeds vaker voorstellingen wegens luchtalarm worden onderbroken of afgelast. Montherlants *La reine morte* wekt luid applaus bij passages als deze: 'Het gebeurt zelden dat een moedig man uiteindelijk niet

Comité d'histoire 2e guerre mondiale

Boven: de Parijse nachtclubs zaten avond aan avond vol officieren van 'Wehrmacht' en SS.

Links: in een van de Parijse cafés richtten de Duitsers een soldatentehuis in.

Rechtsboven: bekendmaking van de executie van drie 'spionnen', onder wie een Nederlander.

Rechts: Fabiani presenteerde zijn nieuwe mode in de 'vélo-taxi', die de taxi's verving.

eten van (mogelijk bacillendragende) katten. Een sprinkhanenleger van Duitse inkopers schuimt stad en land af. Vele opereren — uit schaamte of uit vrees? — onder schuilnamen. Macias wordt Jean Bell, Wirtsch wordt Dubois, kolonel Brandel wordt *Herr Otto*. Alleen Otto's hoofdkwartier in Parijs telt al tweehonderd man personeel. In acht maanden tijds bemachtigen enkele inkopers 76 ton braadovens, 10 ton speelkaarten en 145 ton schoeisel. Op de schoenen volgt 34 ton schoensmeer. De waarde van het Duitse betaalmiddel daalt gestaag, maar niet de koopwoede die zich (onder meer) richt op parfum en betonmolens, fietsen en kunstmest, rubber en *bénédictine*, zeep en 220 miljoen eieren, kruiwagens voor de *Organisa-*

Roger Viollet

BEKANTMACHUNG	AVIS
1. Der Kapitänleutnant Henri Louis Honoré COMTE D'ESTIENNES D'ORVES, französischer Staatsangehöriger, geb. am 5. Juni 1901 in Verrières, 2. der Handelsvertreter Maurice Charles Emile BARLIER, französischer Staatsangehöriger, geb. am 9. September 1905 in St. Dié, 3. der Kaufmann Jan Louis-Guillaume DOORNIK, holländischer Staatsangehöriger, geb. am 26 Juni 1905 in Paris, sind wegen Spionage zum Tode verurteilt und heute erschossen worden. Paris, den 29. August 1941. Der Militärbefehlshaber in Frankreich.	1. Le lieutenant de vaisseau Henri Louis Honoré COMTE D'ESTIENNES D'ORVES, Français, né le 5 juin 1901 à Verrières, 2. l'agent commercial Maurice Charles Emile BARLIER, Français, né le 9 septembre 1905 à St-Dié, 3. le commerçant Jan Louis-Guillaume DOORNIK, Hollandais, né le 26 juin 1905 à Paris, ont été condamnés à mort à cause d'espionnage. Ils ont été fusillés aujourd'hui. Paris, le 29 Août 1941. Der Militärbefehlshaber in Frankreich.

wordt gearresteerd.' En vooral bij deze: 'De bloem des koninkrijks is te vinden in de gevangenissen.' Joodse stukken verdwijnen van het repertoire, Cocteau's *Les parents terribles* wordt verboden en de Sarah Bernhardt-schouwburg herdoopt in 'Théâtre de la Cité'. Opmerkelijk in deze jaren van schaarste is de voorkeur van het 'Théâtre-Français' voor rijk gemonteerde kostuumstukken. Zo worden voor *Soulier de satin* van Paul Claudel handschoenen en valse baarden gekocht voor respectievelijk 2645 en 34.370 frank. Er zijn vijftig kostuums en eenentwintig paar mannenlaarzen nodig, de totale montage kost 1.130.200 frank, waarin dan wel de gratificatie van 100.000 frank aan Jean-Louis Barrault voor het leiden van de repetities begrepen is. De vedettes, die aan speciale textielkaart bezitten, komen op de fiets naar de repetities. De première wordt zo vaak uitgesteld, dat het collaborateursblad 'Je suis partout' (Ik ben overal) schrijft: 'De voorstellingen hadden al verscheidene maanden geleden kunnen beginnen. Maar men wacht... waarop? U raadt het niet? Ja toch, u snapt het! Op de komst van de Amerikanen!' Vrijdagmiddag 26 november 1943 begint de première om kwart over één voor een lege zaal, want juist als het doek zal opgaan, is er luchtalarm. Na verloop van tijd herneemt ieder zijn plaats en verlaat die niet vóór kwart voor zeven; sommigen enthousiast, anderen geschandaliseerd, allen met stijve ledematen. Het stuk maakt furor. Dagelijks maakt men queue voor de loketten van de 'Comédie-Française' en herhaaldelijk moet de politie hardhandig ingrijpen als opdringende cultuurminnaars elkaar te lijf gaan. In de 'Opéra' reserveren de Duitsers in de loop

beeld van Tristan Bernard 'natuurlijk zonder jodenster' nog steeds te bewonderen valt. Het Franse circus zit, letterlijk, aan de grond genageld. Pinder verhuurt zijn olifanten, tijgers en wagens en retireert voor de duur van vier jaar naar zijn kasteel in de buurt van Tours. Het circus Amar treedt alleen in Parijs en Bordeaux op, want gebrek aan benzine maakt het traditionele rondtrekken van plaats naar plaats onmogelijk. Circus Bouglione, waarvan de wilde dieren in 1940 tijdens de gevechten in België door de Engelsen zijn doodgeschoten, zetelt vier maal vier seizoenen in het 'Cirque d'Hiver' (Wintercircus) in Parijs.

Op de kunstveilingen jagen de Duitsers de prijzen op, behalve van die schilders en richtingen die zij op hoog nazi-bevel als ontaarde kunst (moeten) beschouwen: Dufy, Modigliani, Pissardo, joodse en abstracte schilders. Als begin 1943 de veiling-Viau wordt afgesloten, hebben de gepresenteerde doeken van Degas, Corot, Manet en anderen 53 miljoen frank opgebracht. Een Cézanne is voor vijf miljoen toegewezen aan een Duitser, van wie iedereen nu weet dat hij een inkoper van Hermann Goering is. Ook op boekenveilingen gebeuren verbijsterende dingen. Er komen twee edities van de volledige werken van Molière onder de hamer. De ene is een tweede druk, die 13.000 frank opbrengt. De andere is een eerste druk (van 1730), waarin op bladzijde 132 van het vierde deel één enkele drukfout voorkomt — deze editie haalt de 160.000 frank.

Ook in de gewone boekhandel is de animo tot kopen groot. 'Bij gebrek aan brood verslindt men boeken', aldus Henri Amoureux. Van alle boekpapier moet zevenentachtig procent wor-

Franse pers niet worden gecenseerd: een der hoofdfiguren heet Israel. Boeken over Frankrijks verleden beleven een hoogtij. Men duikt in werken, hoe dikker hoe liever, over Henri Quatre, Jeanne d'Arc en Napoleon. Dat de Maagd op een Engelse brandstapel en Napoleon tegen Blücher ten onder ging, ziet die Franse lezer van 1943 en 1944 over het hoofd. Behalve de boeken staan ook de kranten onder censuur. Daarvan slechts één leerzaam staaltje: aangezien de nobele Vandalen de roemruchte voorvaders van de edele Germanen zijn, wordt bij decreet nummer zoveel het gebruik van het woord vandalisme verboden. Collaborerende journalisten beginnen in 1943 nattigheid te voelen. Hun 'Banket der Terdoodveroordeelden' op 1 april 1944 in de Arische Kring te Parijs is een lugubere aprilgrap. De moffenhaat uit zich in humor en hoon. Men definieert de Duitse soldaat: 'een mager rund uit Duitsland, vetgemest in Frankrijk, gezouten in het Kanaal en ingemaakt in Engeland.' Haat en honger culminereren in vraag en antwoord: 'Wat is het toppunt van verspilling?' Twee miljoen runderen te eten geven en toch geen melk hebben.' Men vertelt van de man die op een caféterras een biertje drinkt en daarbij moeizaam kauwend het bierviltje opeet. Dan roept hij de kelner: 'Garçon, nog een biertje, maar nu zonder koek.' Men vertelt van het huizenblok in aanbouw waar zich een rij wachtenden vormt. Een voorbijganger vraagt: 'Waarom staan jullie hier?' Antwoord: 'Er wordt gefluisterd dat hier een slagerij zal worden gevestigd.' Clandestiene spotprenten gaan van hand tot hand. Een ervan neemt het 'zwarte' diner op de hak. Men ziet hoe een kelner een

LIDO

75 CHAMPS-ÉLYSÉES
PARIS

LEON VOLTERRA

zeigt seine neue Vorführung

PARIS EN FLEURS

Diner mit Vorführung um 20 Uhr
Kabarett von 21 bis 5 Uhr morgens
Vorführung von 11 bis 11.30 Uhr
TICKET 11.30 ANL. 11.61 u. 11.62

CHATEAU BAGATELLE

25, rue de Cléry - Tel. TRI. 29.32 (Neben dem Casino de Paris)

DAS PRUNKVOLLSTE KABARETT VON PARIS

Ein neues sensationelles Programm
mit JEAN LAPORTE und seinen 18 Virtuosen
Die ganze Nacht geöffnet

KLEINE ANZEIGEN

ARBEITSANGEBOTE

Suche Dolmetscher (in) französisch-deutsch, nicht dienstpflichtig, Ruben 262, Pte Saint-Honore, Wagram 57 18.

ARBEITSGESUCHE

Junge franz. stenotypistin, mit deutsch. Sprachkenntnissen, auch Stellung im deutschen Buchhandel od. Übersetzen. Ans. ers. unter Nr. 1811 an die Pariser Zeitung.

Junge Dame Reichsdeutsch, mit Sprachkenntnissen in französisch, auch Stellung als Dolmetscherin o. Sekretärin. Angebote unter Nr. 1815 an die Pariser Zeitung.

FRANZ. HAUPTSCHULLEITER, Soz. Unterrichtsberatung, Schulerf., Familienangehörige, Kalkulator in guten wachen Sprachkenntnissen, Kenntnis der Abrechnungen mit Belg. Frank. seit 12 August, bei der Dienststelle auch Stellung bei Beh. in Paris. Nicht dienstpflichtig. Ang. u. Nr. 5408 an die Pariser Zeitung.

Gebildete Dame 33 J. durchfr. schwed. sprech. auch: Deutschl. ROHE, 10 rue Darcel, Paris (17°).

Dachhalter, 36 J., belandete, in

YVETTE

PLACE CLICHY
PELLE
sehr günstige Preise

Vockaufe Normantel, neuwertig, Mme GRANGE, 46, rue Fabert, INV. 31-73

Vork. Möbel: aus Atrakan, Pol. neuwertig, Hobbels, 18, 22 Valère-Lefèvre, Le Raincy.

SPRACHAUSTAUSCH

Deutsche wünscht Sprachtausch mit gebild. französischer Dame. Ang. unter Nr. 1812 an die P. Z.

Franken auch Sprachtausch Angebote unter Nr. 5407 an die Pariser Zeitung.

UNTERRICHT

Frankisch schnell gelernt, Chagnon, 5, rue Dandieu, 4107

Mit. französ. Unterricht f. Anfänger & Fortgeschritt. Franz. Konversation, Französische frei, Sprachlehrer, 8, rue Georges-Ville (U.B.), Victor-Hugo o. Kluge.

Suche deutschsprechenden Piano-Akkordeonlehrer, Angebote unter Nr. 5397 an die Pariser Zeitung.

OPERA

Montag, den 29. um 18 Uhr

LE ROI D'YS

von EDOUARD LAJO

MOGADOR

25, RUE DE MOGADOR

Véronique

Opérette mit gr. Bühnenschauspiel Musik von André MESSAGER
Täglich 20 Uhr ausser Montags
Sonntags 15 Uhr

CHATELET

Ein Triumph

VALSES DE FRANCE

Musikalische Phantazie
in feenhafter Aufmachung
Jed. Abend 19.15 Uhr ausser
Freitag, Nachmitt. 14 Uhr
Samst. 11.30 - Sonntag 14 Uhr

FOLIES-BERGERE

Jeden Abend ab 19.15 Uhr

DIE REALE, DIE 3 MILLIONEN

GEKOSTET HAT DIE SCHÖNSTE BÜHNENSCHAU VON PARIS
Sonntags, Sonntag und an Feiertagen Nachmittags ab 15 Uhr

GYMNASE

Jeden Abend um 19.30 Uhr
ausser Donnerstags

PAULE ROLLE zeigt ein ideales Theaterstück „REYES D'AMOUR“

6 Akte von René Fauchois

CASINO DE PARIS

Die grosse Pariser Varietätstheater
Die grandiose Vorstellung der Reves mit grosser Inszenierung.

POUR TOI PARIS

mit den schönsten Frauen von Paris
und sensationellen Attraktionen
Jeden Abend 20 Uhr, Nachmittags 15 Uhr
Tagesöffnung Sonntags 15 Uhr

AMBASSADEURS

ALICE COCEA

DUO

Paul Gélady Colette

MARIGNY

Jed. Abend (ausser Mittw.) 20 U.
Sonntag Nachm. 15 Uhr

DEDE

die herrliche Opérette

NOUVEAUTES

der bezetting plaatsen tot een totale waarde van 6,5 miljoen frank; in hun 'Pariser Zeitung' vinden zij een kolom naakte feiten over de music-halls en cabarets; negenenzestig van de Parijse bioscopen zijn *nur für Wehrmachtsangehörigen* toegankelijk. De Franse filmindustrie 'draait' op volle toeren en produceert tussen 1940 en 1944 niet minder dan tweehonderdtwintig speelfilms. De (talrijke) bioscopen in Duits bezit brengen 'De jood Süß' en 'De veldtocht in Polen'. Laval wordt, zodra hij in het film-journaal verschijnt, geestdriftig uitgejouwd. In het 'Musée Grévin' staan de wassen beelden van het Britse koningspaar George VI en Elisabeth op zolder; in 1943 signaleert een journalistieke loopjongen van de nazi's dat het

Een deel van de advertentiepagina uit de 'Pariser Zeitung' van 18 september 1943. Het ochtendblad was vooral bestemd voor de Duitse bezettingstroepen in Frankrijk, maar was ook in België en Duitsland te koop.

den gereserveerd voor schoolboeken. Romans enzovoort kunnen dus slechts in zeer kleine op-lagen verschijnen. Het oeuvre van Vicky Baum, Duhamel, Malraux, Léon Daudet, Freud, Emil Ludwig en ontelbare anderen is geheel of gedeeltelijk verboden. Natuurlijk staat De Gaulle op de index. Wat wel is toegestaan, is bijna even snel verkocht als verschenen. Meer dan ooit komt poëzie in trek. Saint-Exupéry's *Pilote de guerre* (Oorlogsvlieger) mag in de

echtpaar een enorme schaal puree voorschotelt, daarbij fluisterend: 'Hier zit de gans onder waarin twee biefstukken zijn verstopt, die gewikkeld zijn om twee met champignons gevulde lijsters.'

Humor en hoon ook op muren en schuttingen. De Franse slagzinnen ontgaan het gros van de Duitsers. Maar één wandschildering, in duizendvoud in heel Frankrijk te lezen, is voor de bezetters maar al te begrijpelijk: '18=43'. Ze verschijnt in de herfstnachten van 1943, als Sicilië geallieerd en Mussolini onttroond is. Ze betekent: op Duitslands ondergang in 1918 zal die van 1943 volgen. De kladderaars vergissen zich een jaartje in de tijd. Maar niet in de hoofzaak.

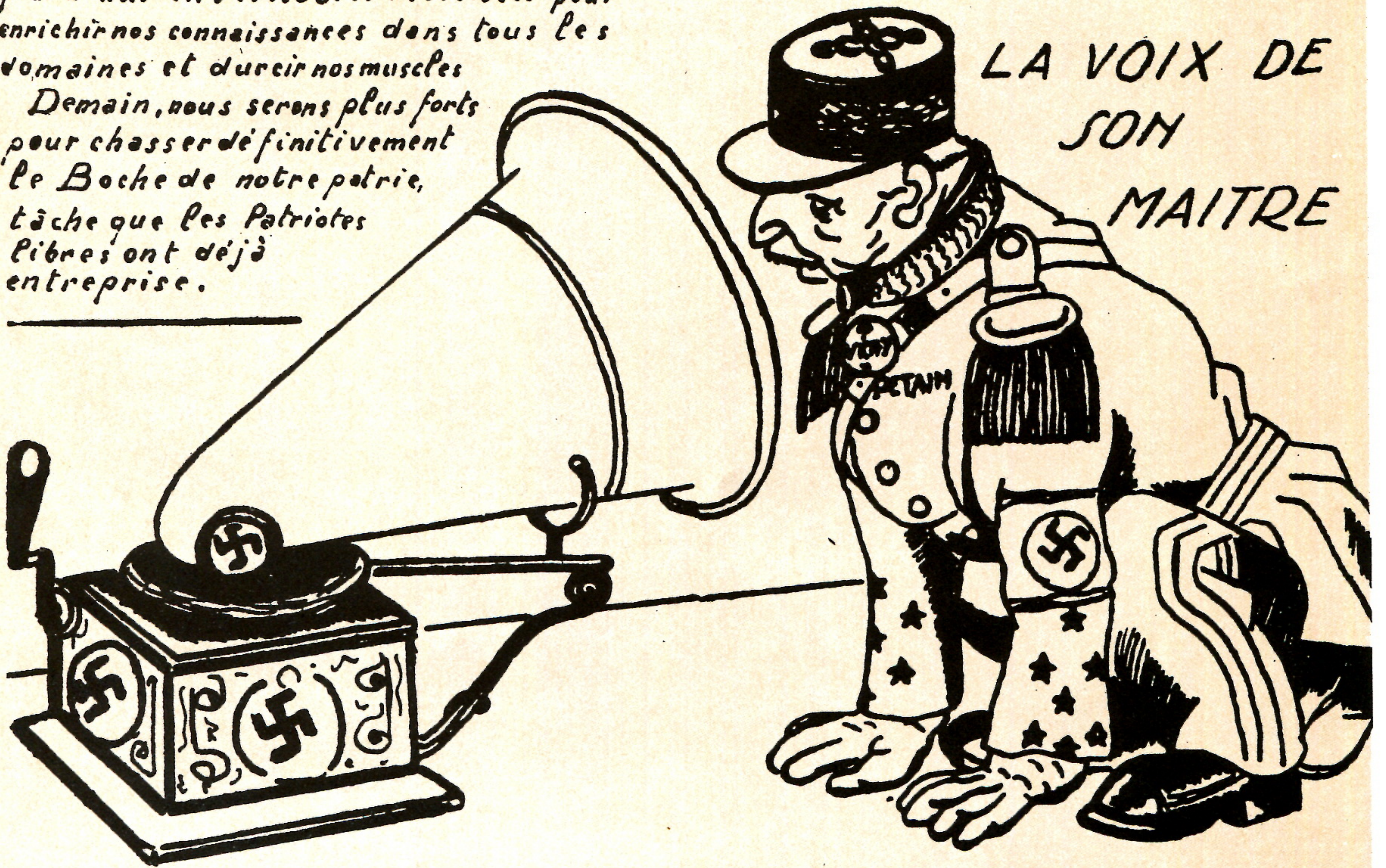
MAARSCHALK BD

ROBERT ARON

*aujourd'hui en véritables activistes pour
enrichir nos connaissances dans tous les
domaines et durcir nos muscles*

*Demain, nous serons plus forts
pour chasser définitivement
le Boche de notre patrie,
tâche que les Patriotes
Libres ont déjà
entreprise.*

LA VOIX DE
SON
MAITRE

Ét. Ciné-Armées

Na de landing van de Amerikaanse troepen in Noord-Afrika verschijnt op 11 november 1942 maarschalk Von Rundstedt in vol ornaat bij 'Hôtel du Parc' in Vichy, de residentie van maarschalk Pétain. Pétain is gekleed in het uniform dat hij in Verdun droeg en als enige onderscheiding heeft hij het Oorlogskruis opgespeld.

Nadat Von Rundstedt hem officieel mededeling heeft gedaan van de bezetting van de vrije zone, leest de maarschalk zijn protest voor. 'Afgelopen nacht heb ik van de Führer een brief ontvangen, waarin deze mij meedeelt dat hij zich door de militaire situatie genoodzaakt ziet om maatregelen te treffen die tot gevolg zullen hebben dat de wapenstilstandsbepalin-

Deze Amerikaanse spotprent op maarschalk Pétain, luisterend naar 'de stem van zijn meester' (Hitler), werd ook in Frankrijk verspreid. Men geloofde niet zo erg in de onafhankelijkheid van zijn regime.

gen komen te vervallen. Ik protesteer plechtig tegen deze beslissingen die in strijd zijn met het wapenstilstandsverdrag.'

Dit protest van het Franse staatshoofd sorteert geen enkel effect. Ondanks de beloften van de Führer maakt de bezetting van de vrije zone praktisch een einde aan de soevereiniteit van de Vichy-regering.

De Duitsers en de Italianen bevinden zich nauwelijks in de tijdelijke hoofdstad van

Frankrijk of ze gedragen zich reeds als in veroverd gebied. In Vichy zelf vestigen zich een Duitse en een Italiaanse generaal. De laatste, Davena, eist de privé-villa van Darlan voor zich op. Het 'Hôtel du Parc', van de buitenwereld afgesloten en bewaakt door een politie-kordon, vormt volgens een ooggetuige een ware verboden zone. De *Gestapo* is ondergebracht op de Boulevard des Etats-Unis, in de buurt van de Turkse ambassade. Onder leiding van kapitein Gessler gaat ze al meteen over tot het verrichten van arrestaties, net als in de bezette zone. De in *Fort du Portalet* opgesloten oud-ministers Paul Reynaud en Georges Mandel schrijven Pétain een brief, waarin ze hem meedelen dat hij voor de geschiedenis de verant-

woording zal dragen voor hun lot, wanneer hij hen niet in vrijheid stelt, voor ze in handen van de Duitsers vallen.

In werkelijkheid neemt de verantwoordelijkheid van de generaal steeds verder af gedurende de twintig maanden waarin de regering nog blijft functioneren — dat wil zeggen tot augustus 1944, wanneer Pétain en Laval op Duits bevel naar een nieuwe verblijfplaats, ergens in Duitsland, vertrekken.

De langzame doodstrijd van Vichy voltrekt zich in verscheidene fasen. Allereerst gaat maarschalk Pétain er op 18 november 1942, op aandringen van premier Laval, mee akkoord bijna al zijn bevoegdheden aan laatstgenoemde over te dragen. Staatsbevel nummer 12, dat de

maarschalk dan ondertekent, luidt als volgt: 'Afgezien van een grondwetsherziening kan de premier alle wetten en decreten afkondigen.' Hierdoor beschikte Laval voortaan over de volledige macht, maar dan wel onder drie voorwaarden, die hem door Pétain worden opgelegd: 1. Hij mag Frankrijk met geen enkel land meer in oorlog brengen; 2. Hij staat borg voor de persoonlijke en materiële veiligheid van de bewoners van Elzas-Lotharingen en de politieke gevangenen; 3. Hij zal erop toezien dat de geestelijke tradities van Frankrijk geëerbiedigd worden.

Deze wet is nog maar nauwelijks ondertekend of Laval moet een steeds rampzaliger wordende situatie het hoofd bieden. Frans-West-Afrika,

de laatste Afrikaanse kolonie die de Vichy-regering trouw is gebleven, keert zich nu van het bewind af. Wanneer de Duitsers ondanks hun eerder gedane beloften de Franse oorlogsvloot in beslag dreigen te nemen, wordt deze in Toulon tot zinken gebracht. Tenslotte wordt het Vichy-legertje op bevel van de bezetter ontbonden. Laval beschikt dus wel over alle macht, maar deze is op niets concreets gebaseerd. Frankrijk ziet zich vanaf dat moment als een ontwapende macht tegenover de bezetter geplaatst; het is een satellietstaat geworden. Gedurende een jaar, van november 1942 tot november 1943, bestaat Lavals taak voornamelijk uit het zoveel mogelijk vertragen van de maatregelen van de Duitsers; deze maatregelen

De uitwisseling van krijgsgevangenen tegen werkkrachten ('la relève') moest volgens het regime in Vichy doorgaan. Deze affiche laat de terugkeer zien van de eerste groep krijgsgevangenen. Op de trein hadden zij gekalkt: 'Er zijn er nog... wissel ze uit!'

Linksboven: het staatshoofd van het onbezette deel van Frankrijk, maarschalk Pétain (links), samen met premier Laval nog voor de laatste de macht overnam op 18 november 1942. Beiden werden in augustus 1944 naar Duitsland overgebracht.

Linksonder: de voorliefde van de Fransman voor 'papillons' (vlugschriftjes die overal worden opgeplakt) uitte zich ook in Vichy-Frankrijk. Op dit papiertje worden de Fransen herinnerd aan een uitspraak van Pétain van augustus 1941.

Rechts: in Vichy-Frankrijk werden verscheidene affiches verspreid die het legioen van Franse vrijwilligers (LVF) tot onderwerp hadden. Deze wil de toeschouwer duidelijk maken dat het legioen onder de Franse vlag strijdt voor Europa.

FRANÇAIS
RAPPELEZ-VOUS CECI

Un pays battu, s'il se divise, est un pays qui meurt.
Un pays battu, s'il sait s'unir, est un pays qui renaît.

(PH. PÉTAÏN, AOUT 1941)

bestaan achtereenvolgens uit nieuwe schendingen van het wapenstilstandsverdrag en verdere aantastingen van de Franse soevereiniteit. Zonder enig overleg verhogen de Duitsers op 15 december 1942 het bedrag van de bezettingskosten van vierhonderd tot vijfhonderd miljoen frank per dag. Sauckel, belast met de arbeidsinzet, eist de deportatie van 250.000 nieuwe werkkrachten. Het lijkt Laval gunstiger voor Frankrijk, wanneer hij zelf de uitvoering van Sauckels bevelen op zich neemt en hij organiseert de algehele mobilisatie van de in 1920, 1921 en 1922 geboren jongemannen. In ruil voor deze concessies weet hij van de bezetter enkele verzachtingen in het bestuur gedaan te krijgen. De departementen Nord en

nieuwe Franse legereenheden om aan hun zijde te vechten, hetzij in het buitenland (in Rusland en Tunesië), hetzij in Frankrijk zelf (tegen de partizanen). Zulke legereenheden zijn bijvoorbeeld het Legioen van Franse Vrijwilligers tegen het Bolsjewisme (LVF), waarvan zo'n tien- tot twintigduizend man deel uitmaken, de Franse *Waffen SS*, waarvan Laval de werving weet af te remmen, en de Afrikaanse Falange, die in totaal driehonderd man telt. Tenslotte ontketenen de Duitsers in augustus 1943 een nieuw offensief tegen de joden. Laval slaagt erin deze actie aanzienlijk te vertragen door de denaturalisatie van de geïmmigreerde joden die inmiddels de Franse nationaliteit hadden verkregen, tegen te houden. Zo pro-

kan ik niet meer van me afzetten, want hij heeft — en dat lijkt in dit land zo langzamerhand voor iedereen te gelden — een totaal verkeerde voorstelling van de interne militaire situatie van het *Reich*. Maarschalk Pétain is evenmin tevreden over de tweeslachtige houding van Laval. Dan komt het moment dat de maarschalk voor het laatst een krachtige poging doet om een gedeelte van zijn macht terug te winnen en zich van Laval te ontdoen. De omstandigheden zijn nu oneindig veel moeilijker, maar toch wil hij nog eens hetzelfde doen wat hem op 13 december 1940 is gelukt: Laval uit de regering zetten. Zonder iemand iets te vertellen — behalve enkele naaste medewerkers op wie hij kan ver-

Pas-de-Calais, die onder het Duitse bestuur te Brussel waren geplaatst, zullen in de toekomst onder het te Parijs gevestigde bestuur vallen; de demarcatielijn wordt opgeheven, het verkeer in geheel Frankrijk wordt vrij en de krijgsgevangenen zullen als 'vrije arbeiders' in het arbeidsproces worden ingeschakeld.

In werkelijkheid zijn dit vaak slechts schijnbare verbeteringen, die de Duitsers geenszins beletten om tegelijkertijd eisen te stellen die veel meer op de werkelijkheid betrekking hebben. Zo weten de bezettingsautoriteiten binnen te dringen in het Franse gevangeniswezen door de gevangenisdirecteuren opdracht te geven alle gevangenen uit te leveren waarom ze vragen. De Duitsers eisen en verkrijgen de vorming van

beert hij een dubbel spel te spelen: enerzijds omdat hij nog steeds in een Duitse overwinning gelooft, anderzijds omdat hij vaststelt dat de Duitsers er steeds meer op uit zijn om Frankrijk uit te buiten.

Deze tweeslachtige houding kan niemand bevredigen. De Duitsers in de eerste plaats niet, zoals duidelijk blijkt uit een door Sauckel op 9 augustus 1943 aan Hitler geschreven brief, waarvan hier het slot volgt: 'De nauwelijks verholde weigering van Laval de verplichting op zich te nemen nieuwe, onbelangrijke groepen arbeidskrachten naar Duitsland te sturen, brengt de arbeidsvoorziening in het *Reich* (...) in grote moeilijkheden. De verdenking dat Laval van deze moeilijkheden misbruik maakt,

trouwen — bereidt hij een grondwetsherziening voor. Tot dan toe is Laval, voor het geval het staatshoofd zou komen te overlijden, de aangewezen opvolger geweest. Volgens de nieuwe grondwet zal onder zulke omstandigheden echter de wetgevende macht (uitgeoefend door de maarschalk) tijdelijk worden toevertrouwd aan een uit zeven leden bestaand college, waarin onder meer generaal Weygand zitting zal hebben. Dit college zal de Nationale Vergadering bijeen moeten roepen om de grondwet te wijzigen, zodra de omstandigheden dat toestaan. Met andere woorden: niet alleen zal Laval uitgeschakeld worden, maar men zal tegelijkertijd ook terugkeren naar een parlementaire regeringsvorm. De maarschalk treft

de nodige voorbereidingen om de nieuwe grondwettekst in een radiouitzending af te kondigen. Iemand praat echter zijn mond voorbij, Laval komt tussenbeide en de Duitsers verbieden de uitzending. Na te hebben gedreigd zijn werkzaamheden te zullen staken, ontvangt de maarschalk een door ambassadeur Abetz overhandigd ultimatum van Hitler, waarin deze hem te kennen geeft dat alle Franse staatsbesluiten voortaan ter goedkeuring aan de Duitse regering voorgelegd moeten worden, alvorens ze uitgevaardigd mogen worden.

Op 18 december 1943 aanvaardt Pétain deze eis, zoals hij kort daarna zal toestaan dat bekende collaborateurs in de regering worden opgenomen. Philippe Henriot wordt belast

met voorlichting en propaganda, Joseph Darnand krijgt het politieapparaat in zijn macht en in maart tenslotte wordt Marcel Déat minister van arbeid en daardoor tevens belast met de deportatie van Franse arbeiders naar Duitsland.

Zo is de laatste opleving van de maarschalk uitgelopen op een verslechtering van de situatie. Hij is voortaan niet meer dan een figurant zonder enige werkelijke macht. Hij slijt zijn dagen met de opstelling van een ontwerpgrondwet, die nooit gepubliceerd zal worden; zelf heeft hij niets meer te vertellen over de keuze van zijn verblijfplaats of de organisatie van zijn reizen. Na een geallieerd bombardement, dat in Parijs talloze slachtoffers heeft

geëist, krijgt hij op 28 april 1944 toestemming zich naar de hoofdstad te begeven. Ten overstaan van een reusachtige menigte, die hem luid toejuicht, houdt hij vanaf het balkon van het stadhuis een geïmproviseerde toespraak, die op bevel van de Duitsers door de pers op een leugenachtige manier wordt weergegeven. 'Ik hoop', zo had hij durven zeggen, 'dat ik nog eens gemakkelijk naar Parijs zal kunnen komen zonder eerst mijn bewakers te moeten waarschuwen... Weest ervan overtuigd dat ik zal komen, zodra dat mogelijk is, en dan zal het een officieel bezoek zijn... hopelijk dus tot spoedig.' Zoals men weet is deze hoop nooit in vervulling gegaan.

Op 6 juni 1944 vinden de geallieerde landingen

Links: op 11 november 1942 trokken Duitse troepen Marseille binnen. Vichy-Frankrijk werd onder de voet gelopen 'om het te beschermen tegen een mogelijke landing van Amerikanen en Britten op de zuidkust'.

Rechts: op 13 augustus 1944, nog onbekend met het feit dat hij een week later met Laval naar Duitsland zal worden overgebracht, woont het staatshoofd van Vichy-Frankrijk, maarschalk Pétain, onder grote belangstelling de zondagse aflossing van de wacht bij.

in Normandië plaats; voor Vichy is dit het begin van het einde. In een radioboodschap, die al geruime tijd tevoren onder Duitse druk is opgenomen, vraagt de maarschalk de bevolking de regering trouw te blijven en in de gebieden waar gevochten wordt de bevelen van het Duitse leger op te volgen; het zijn slechts holle frasen.

In Vichy zelf worden ogenblikkelijk veiligheidsmaatregelen getroffen, waarvan men op z'n minst kan zeggen dat ze eerder belachelijk dan doeltreffend zijn. De telefoonverbinding tussen 'Hôtel du Parc' en de wachtkamer, waar de bezoekers zich gewoonlijk aandienen, wordt verbroken: is men soms bang dat Montgomery of Eisenhower zich in burger onder de bezoekers zullen mengen? Op de kwetsbare punten van de stad worden prikkeldraadversperringen aangelegd: voor het station en voor het 'Hôtel des Ambassadeurs'.

Op 12 juli 1944 wordt in Vichy een laatste vergadering van de ministerraad belegd. Op verzoek van vier ministers, die zich op dat moment te Parijs bevinden (Déat, Bichelonne, Brinon, Bonnard), en een dertigtal vooraanstaande collaborateurs uit krantenkringen en het politieke leven, onder wie Doriot, Platon en Luchaire, wordt een verklaring besproken om een eind te maken aan de afwachtende politiek van de Vichy-regering en te komen tot een algeheel verbond van Frankrijk met het Reich.

Zonder al te veel moeilijkheden slaagt Pierre Laval erin dit dwaze voorstel onder de tafel te werken. In die maand juli 1944, dus één maand vóór de terugtocht van de Duitse legers uit Frankrijk, heeft hij met veel moeilijker problemen te kampen.

Terwijl maarschalk Pétain nog de illusie koestert op het laatste moment met De Gaulle tot overeenstemming te kunnen komen en hij de generaal laat weten dat er geen sprake kan zijn van uitvoering van het doodvonnis dat vier jaar tevoren tegen hem is uitgesproken,

probeert Pierre Laval — met goedkeuring overigens van Abetz — generaal de Gaulle de pas af te snijden door een republikeinse regering te vormen, die bij de komst van de geallieerden de democratie zal vertegenwoordigen. Daartoe ontbiedt hij kamervoorzitter Edouard Herriot naar Parijs (de verblijfplaats van Herriot in Lotharingen stond onder politie-toezicht) en probeert hem ervan te overtuigen dat de volksvertegenwoordigers te Versailles bijeengeroepen moeten worden om daar in elk geval aanwezig te zijn op het moment dat de geallieerde troepen Parijs binnentrekken. Herriot weigert hierop in te gaan: hij wordt teruggebracht naar Lotharingen, terwijl Laval opdracht krijgt de Franse regering van Vichy

weg naar Duitsland. Al geruime tijd heeft het staatshoofd zijn deportatie zien aankomen en geprobeerd haar te vermijden door heimelijk te vluchten en zich bij het verzet te voegen. Hij heeft eveneens geprobeerd om deze laatste Duitse eis ongedaan te maken door twee neutrale diplomaten, de pauselijke nuntius, mgr. Valerio-Valéri, en de gevolmachtigd minister van Zwitserland, Stucki, op de hoogte te stellen van het gevaar dat hem bedreigt. Het heeft niet mogen baten: op zondag 20 augustus 1944 krijgt de Duitse generaal Von Neubronn de opdracht deze weinig eervolle taak uit te voeren; Von Neubronn zelf steekt niet onder stoelen of banken hoe onwaardig hij iets dergelijks vindt voor zijn soldateneer.

Keystone Parijs

te verplaatsen naar Belfort. Laval weigert. Na een ultimatum van de Duitsers verklaart hij echter voor de dwang te zullen buigen, maar onder dergelijke omstandigheden zijn functie van premier niet langer te zullen uitoefenen. Dat is het einde van de Vichy-regering. Laval neemt afscheid van zijn medewerkers: 'Het is niet de premier die nu weggaat, en het zijn ook niet de ministers die hem begeleiden. Het is een nieuwe groep gevangenen, die aan zoveel andere wordt toegevoegd.'

Terwijl dit drama zich te Parijs afspeelt, voltrekt zich in Vichy iets gelijksoortigs. Ondanks een uitdrukkelijke weigering wordt de maarschalk gedwongen zijn residentie te verlaten, met bestemming Belfort, de eerste halte op de

Om tien minuten voor acht ontvangt de maarschalk de nuntius en de heer Stucki: hij leest hun een op die dag gedateerde, laatste verklaring aan de Führer voor, met als slotwoorden: 'Ik teken plechtig protest aan tegen deze gewelddaad, die het mij onmogelijk maakt mijn prerogatieven als Frans staatshoofd uit te oefenen.'

De maarschalk draait zich om om de nuntius en de heer Stucki voor de laatste keer te groeten. Dan stapt hij in de lift, gevolgd door zijn echtgenote.

Wanneer de lift beneden aankomt, klinkt een kort bevel: 'Presenteer het geweer.' Een afdeling van de lijfwacht bewijst hem de hem toekomende eer. De mannen staan in carré op-

DE JAS

Na vele gelukkige en bewogen ontmoetingen met de Maarschalk heb ik er nu een gehad die, naar ik meen, boven alle andere uitsteekt. Op een dag bleef ik alleen met zijn jas. Ja, zijn jas die achteloos over een stoel in zijn kantoor lag. Hij (de Maarschalk) zei tegen me: 'Ik laat u even alleen.' En vervolgens, bij de deur: 'Nu u alleen bent, gedraag u!'

Alleen! Hij was nog maar net weg, toen ik zag naast wie ik zat: de Jas. Zijn jas, met de zeven sterren op de slap neerhangende mouw. Ik werd gegrepen. Als men voor de Maarschalk staat, durft men niet, heeft men geen tijd goed te kijken naar alles wat er aan hem is te zien. Maar nu verraste ik, om het zo maar eens te zeggen, de Jas in ruste. Het kwam me trouwens voor alsof ik meteen net zo onbeweeglijk was als hij, want plotseling leek het alsof de zeven sterren schitterden als de zeven stralen der wijsheid.

Het was stil in het vertrek; geen enkel geluid van buiten drong hier binnen. Het was in de late namiddag: het uur van de schemering. Ik voelde me in staat van genade.

Door zijn jas, door de zeven sterren die in het schemerdonker schitterden als de zeven deugden, bleef de Maarschalk aanwezig, terwijl hij toch weg was. Ik deed geen enkele moeite de sterren een naam te geven; hun betekenis drong zich als vanzelfsprekend aan mij op. Het waren de zeven voorbeelden die de Maarschalk zijn leven deden wijden aan de geest, het hart, het karakter en de ziel. En ik zei tot mezelf: 'Wat eenvoudig! Wat helder! Wat zeker!' De grote ogenblikken van geluk zijn die waarin men zich verbeeldt te begrijpen. En ik begreep, omdat ik zag. Zeven schitterende tekens, zeven verblindende voorbeelden.

Twee voor de geest: orde en waarheid. Twee andere voor het karakter: gezag en arbeid. Vervolgens bewonderde ik de twee sterren van het hart: de goedheid en de eerlijkheid. De laatste ster is misschien wel de schitterendste. Men weet hoe ze gerangschikt staan: één staat er in het midden en lijkt de andere te bevelen. Dat is dan natuurlijk de ster van de ziel: de onstoffelijkheid; het grootste voorbeeld, het schitterendste geschenk.

(Uit: 'Pétain et le pétainisme', door Marquis d'Argenson — 1953)

gesteld, stram in de houding. Langzaam loopt de maarschalk langs het front van zijn soldaten. Hij drukt de officier de hand.

Om kwart over acht stappen de maarschalk, zijn echtgenote en dokter Ménétrel in de auto. Ondanks de regen is er een menigte van enkele honderden mensen voor 'Hôtel du Parc' samengestroomd. Voor de laatste keer wordt de maarschalk toegejuicht en wordt een ontroerende, maar valsklinkende *Marseillaise* gezongen.

Ingesloten door Duitse auto's en geëscorteerd door zes motorrijders van zijn lijfwacht (echter zonder het vaantje van het staatshoofd) verlaat de maarschalk Vichy, op weg naar een bestemming die door de Duitsers is bepaald.

TEGEN ROOD EN JOOD

DR. H. L. WESSELING

Associated Press

Collaboratie schijnt zo'n eenvoudig begrip: samenwerken met de vijand. Het is echter duidelijk dat dit samenwerken op een heleboel manieren kan gebeuren en dat er zeer verschillende typen van collaborateurs hebben bestaan. Voor Frankrijk komt er de complicatie bij van de verdeling in bezet en onbezet Frankrijk. De Vichy-regering pretendeerde immers onafhankelijk te zijn en het wettig gezag te vertegenwoordigen. Kan men in zo'n geval eigenlijk wel van collaboratie spreken? Pétain gebruikte het woord in ieder geval zelf wel, toen hij na zijn ontmoeting met Hitler in Montoire, op 24 oktober 1940, in een radiorede verklaarde in alle eer en omwille van het behoud van de Franse eenheid de weg van de *collaboration* in

te slaan. Maar, zo is wel gezegd, hij bedoelde daarmee slechts 'samenleven', niet 'samenwerken'. Hoe het ook zij, dit onderscheid is van weinig betekenis, wanneer men kijkt naar de geestelijke achtergrond, de ideologie van Vichy en naar die van de collaborateurs in het bezette Frankrijk. Dan immers blijkt er een treffende overeenkomst in opvattingen te bestaan, zowel over wat men veroordeelde in het oude Frankrijk, als over wat men zich droomde van het nieuwe. Wat zijn nu de bronnen geweest van deze collaboratie?

De Franse collaboratie kwam voort uit een blinde en fanatieke haat tegen het bestaande. Die haat richtte zich zowel op het buitenland, Engeland met name, alsook — en vooral —

op het eigen land, op de verfoeide Derde Republiek, die niet in staat was geweest de oorlog te vermijden, noch, wat erger was, deze te winnen. Deze afkeer was niet nieuw. De Derde Republiek was nooit geliefd geweest en haar critici konden dan ook aanknopen bij een machtige antirepublikeinse traditie. Spanningen over het voortbestaan van de republiek waren er eigenlijk altijd geweest. Reeds aan het einde van de negentiende eeuw was de beweging van de *Action Française* ontstaan, die, al spoedig onder leiding van Charles Maurras gekomen, betoogde dat alleen een herstel van het koningschap Frankrijk van de ondergang zou kunnen redden. De uiteindelijke overwinning van de republiek in de

Eerste Wereldoorlog bracht haar natuurlijk wel een zeker prestige, maar reeds in de jaren twintig herleefde de kritiek. De verslechtering van de economische situatie daarna gaf er nieuwe impulsen aan. Het thema van Frankrijks decadentie was toen zowel te vinden bij het nieuwe fascisme als bij het oude nationalisme. Als oorzaken van die decadentie werden vooral morele factoren genoemd: egoïsme, materialisme, individualisme, vals intellectualisme en dergelijke. De verwekkers van deze ziekten waren bekend: het waren de communisten en de joden.

Antisocialisme en vooral anticommunisme vormden het voornaamste politieke thema van de collaboratie. Dat wil niet zeggen dat er

Rechtsboven: in de jaren voor de oorlog was 'Frankrijks decadentie' het voornaamste doelwit van rechtse, nationalistische groepen die streden voor orde en gezag. Hier demonstreren ze bij de 'Onbekende Soldaat'.

Links: leden van de 'Parti Social Français' (de opvolgster van het 'Croix de Feu') begroeten tijdens een vooroorlogse anticommunistische demonstratie met opgeheven arm een detachement politietroepen.

bij de collaborateurs geen enkel sociaal gevoel bestond of dat zij het kapitalisme verheerlijkten. Integendeel, er is wel degelijk een anti-kapitalistisch of althans een antiplutocratisch element aan te wijzen. Heel wat Franse fascistten waren dan ook 'bekeerlingen' van links: vroegere socialistten, communisten, anarchistten. Maar het socialisme moest dan wel een Frans socialisme zijn, dat wil zeggen: gebaseerd op Franse denkers als Proudhon, Fourier, Comte en anderen en in ieder geval iets heel anders dan het goddeloze communisme van de Sowjetunie, waar, zoals de leider van de Franse oostfrontstrijders kolonel Labonne wist, men de duivel niet alleen in theorie aanbad, maar ook in de praktijk. Naast het communistische was het vooral het Aziatische aspect van de Sowjetunie dat angst en afkeer opriep. Een overwinning van de Russen, zo vreesde men, zou leiden tot een waar schrikbewind van Kirgiezen, Kalmukken en andere barbaarse horden uit de Aziatische steppen. Dat anticommunisme gepaard ging met antisemitisme, was geenszins toevallig. Niet alleen meende men dat de Sowjetunie onder joodse leiding stond, maar ook dichterbij huis zouden voorbeelden van deze gevaarlijke combinatie zijn aan te wijzen. Het voornaamste was het Volksfront: de regering van socialistten en radicalen, die in 1936 door Léon Blum was gevormd en die door de communisten werd gesteund, ook al zaten zij zelf niet in het kabinet. Dat laatste was echter voor rechts geen beletsel om deze regering te beschouwen als een creatie van Moskou, een mijlpaal op het pad van de Franse decadentie en een complot van vrijmetselaars en joden, gepersonifieerd in de ministers Chautemps en Blum. De vrees voor de vrijmetselaars ging gedeeltelijk terug op de beruchte 'affaire des fiches' van 1904, zo genoemd naar de kaartenbakken van de vrijmetselaar generaal André, die als minister van oorlog de godsdienstige activiteiten van zijn officieren liet bespioneren en noteren. Toen dat uitkwam, leidde het tot zijn val.

Keystone Paris

Het antisemitisme, dat in Frankrijk al een oude traditie had, kreeg tijdens de bezetting alle gelegenheid zijn verderfelijke invloed te laten gelden. Dit affiche ('Wie rooft ons Noord-Afrika? Roosevelt. Wie inspireert

hem? De jood') maakt reclame voor het 'Cahier jaune', een geïllustreerd maandblad, dat uitgegeven werd door het in mei 1941 in Parijs opgerichte 'Institut d'Etude des questions juives'. Thema: dood aan de jood.

Veel ernstiger echter was het antisemitisme. 'Ik was de meest gehate man van Frankrijk', zou Blum later met reden verklaren. Alle hoon en haat ontladde zich over hem, van wie het collaborateursblad 'La Gerbe' in 1942 zou schrijven dat zijn voorouders hun luizen krabden in de Karpaten en daar maar beter hadden kunnen blijven. Maar ook reeds voor de oorlog bleek geen vorm van laster te minderwaardig om niet te worden toegepast. Blum zou een pornograaf zijn en een verleider van Frankrijks jonge vrouwen — zij het overigens, verrassend genoeg, tevens van zijn jonge mannen. Xavier Vallat, kamerlid in 1936 en later Pétains commissaris voor joodse zaken, verklaarde, toen Blum premier werd, in de Kamer: 'Dit

Travailleur Français!

La droite t'ignore

La gauche te trahit

Le Communisme te berne

Le Francisme te rendra libre

Hierboven: een massale demonstratie van het 'Croix de Feu' van kolonel De la Rocque en van enige andere ultrarechtse groepen.

Boven: twee strooibiljetten van de 'Parti Franciste', eveneens een rechtse organisatie die zich fel verzette tegen het Volksfront:

de regering van socialisten en radicalen die in 1936 door Blum was gevormd. De leuze van de partij: 'Het francisme maakt u vrij'.

is een historische dag. Voor het eerst zal dit oude Galloromeinse land geregeerd worden door een jood. (...) Deze oude boerennatie kan beter geregeerd worden door iemand, van hoe bescheiden afkomst ook, die zijn wortels in onze grond heeft, dan door een subtiele talmudist.' Zo sterk greep het antisemitisme toen reeds om zich heen, dat van het antisemitische blad 'Gringoire', dat uitmuntte door het publiceren van lijsten van joodse ambtenaren en politici, 800.000 exemplaren verkocht werden.

Ook in dit opzicht ging het om een oude traditie die tot nieuw leven kwam: het antisemitisme was in Frankrijk reeds in de negentiende eeuw gekweekt, onder anderen door de beruchte jodenhater Edouard Drumont, naar wie men tijdens de bezetting in Parijs een straat wilde noemen. Omstreeks de eeuwwisseling vond het

in de Dreyfus-affaire zijn eerste hoogtepunt — maar tevens zijn nederlaag, want de strijd om rechtsherstel voor de vals beschuldigde joodse legerkapitein werd door zijn verdedigers gewonnen. Maar het kwaad had wortel geschoten en de antisemitische prenten uit die tijd konden tijdens de bezetting zonder meer worden herdrukt. Dat het antisemitisme niet was uitgeroeid, bleek trouwens reeds tijdens de jaren dertig bij het schandaal om de financier Stavisky en vooral dus tijdens de periode van het Volksfront.

Alle klassieke thema's van het antisemitisme herleefden na 1940: de ontbindende werking van het joodse intellect, de financiële heers- en hebzucht en vooral natuurlijk het anti-patriottisme van de 'vaderlandloze jood'. Maar er kwam een nieuw element bij: de joden waren de schuld van de oorlog met Duitsland, die

zij uit haat tegen Hitler hadden ontketend. Een nieuwe voedingsbodem voor antisemitisme werd ook gevormd door het feit dat zich kort voor de oorlog een aanzienlijk aantal joodse vluchtelingen in Frankrijk had gevestigd en daar al spoedig was genaturaliseerd. Daarom werd men tijdens de bezetting geïnstrueerd, hoe men achter Franse namen joodse personen kon herkennen, namelijk aan de klassieke trekken van de karikatuur. Toch werd het antisemitisme in Frankrijk, ondanks krasse staaltjes tijdens de bezetting en aanzienlijke oplagen van de schandaalpers daarvoor, nooit een echte massabeweging. Het bleef wat het altijd was geweest: een uitlaatklep voor latente onlustgevoelens en een randverschijnsel in de Franse politiek. Maar tijdens de bezetting werd het nog iets meer: een van de bronnen van collaboratie en verraad.

KWARTET IN ZWART

DRS. A. V. N. VAN WOERDEN

Comité d'histoire 2e guerre mondiale

Marcel Déat kwam in nationaal-socialistisch vaarwater terecht in zijn pogingen het facisme de wind uit de zeilen te nemen.

Precies vijf jaar nadat hij de Tweede Wereldoorlog had ontketend, ontving Hitler op zijn hoofdkwartier in Oost-Pruisen een viertal Franse collaborateurs: Marcel Déat, Jacques Doriot, Fernand de Brinon en Joseph Darnand. In tegenstelling tot Pétain en Laval hadden zij bij de nadering van de geallieerde legers Frankrijk vrijwillig verlaten en wilden zij aan de kant van de Duitsers de strijd tot het bittere eind voortzetten. Zij waren afkomstig uit heel verschillende politieke en sociale milieus, hadden na 1940 voortdurend met elkaar overhoop gelegen en bleken zelfs nu niet in staat samen een Franse regering in ballingschap te vormen. Doriot maakte geen deel uit van de 'regeringscommissie' die buiten de door de Duitsers geïnterneerde Pétain om in Sigmaringen (een stadje aan de Donau) werd gevormd.

De eerste twee van de genoemde ultra's waren

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Jacques Doriot, voor de oorlog communist, was zo gebeten op zijn vroegere ideologie, dat hij al in 1941 naar het oostelijk front trok.

oorspronkelijk helemaal geen fascist, maar vooraanstaande figuren in de Franse arbeidersbeweging. Bij Déat is het zelfs de vraag of hij ooit een echte fascist is geworden. Deze oud-leerling van de *Ecole Normale Supérieure* was een typisch produkt van de Derde Republiek en haar cultuur: vooruitstrevend, gelovend in de kracht van het redelijk denken, antiklerikaal. Aan het begin van de jaren dertig scheen hij in de SFIO een grote toekomst tegemoet te gaan, maar eind 1933 werd hij uit de partij gezet vanwege zijn 'neosocialistische' denkbeelden. Déat had de SFIO willen verbreden tot een volkspartij die ook de middenstand zou kunnen aanspreken, en zo het facisme de wind uit de zeilen nemen. Op zichzelf was dit geen abnormaal programma. Het vertoont overeenkomst met het plansocialisme en de 'autoritaire democratie' van de Belgische politicus Hendrik de Man.

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

De journalist Fernand de Brinon werd in 1940 benoemd tot vertegenwoordiger van het Vichy-bewind in het bezette Frankrijk.

De neosocialistische leus 'Orde, gezag en natie' weerspiegelt een bepaalde mentaliteit die in de jaren dertig ook bij links en zelfs in de Sowjetunie opgeld deed. Déats 'homeopathische' bestrijding van het facisme maakte hem echter ontvankelijk voor totalitaire oplossingen, waardoor hij in nationaal-socialistisch vaarwater terechtkwam. Nog erger was dat hij van het Duitse nationaal-socialisme eigenlijk niets had begrepen. Toen de Duitsers Frankrijk hadden verslagen en het SS-weekblad 'Das Schwarze Korps' honend schreef over de *Untermenschenrevolution von 1789*, meende hij serieus dat de nazi's het werk van de Franse Revolutie in een moderne vorm zouden voortzetten!

In de zomer van 1940 vestigde Déat zich in Parijs, waar hij als journalist en als leider van het nieuw opgerichte *Rassemblement National Populaire* een grote activiteit ontplooidde. De

bezitters steunden hem met grote bedragen, maar al was zijn politiek natuurlijk pro-Duits, voorsnog was zij veeleer neosocialistisch dan nationaal-socialistisch. Hij weigerde zijn republikeinse verleden te verloochenen en antisemitische propaganda te maken; in zijn omgeving bevonden zich veel mensen uit de oude vakbeweging. Fel was zijn kritiek op de regering in Vichy, niet alleen op haar afwachtende houding tegenover de Duitsers, maar ook op de conservatieve en klerikale elementen achter Pétain. Deze afkeer van de 'verkalkte revolutie', waarbij dan nog een flinke dosis eerbij en een even groot gebrek aan werkelijkheidszin kwamen, dreef hem steeds meer in de armen van de nazi's. Met hun steun werd hij in maart 1944 minister van arbeid, zonder dat hij overigens ooit de vergaderingen van de ministerraad in Vichy heeft bijgewoond. De innerlijke logica van de collaboratie deed de rest.

Ook Doriot, het 'verwende kind van het Franse communisme', scheen als jongeman in zijn partij een grote toekomst tegemoet te gaan. Maar ook hij werd geroeyeerd vanwege zijn strijd tegen de enge opvattingen die in zijn partij heersten. Doriot had de PCF weliswaar niet van haar proletarisch karakter willen beroven, maar hij had wel toenadering gezocht tot de officieel voor 'sociaal-fascistisch' uitgemakte SFIO. Nauwelijks was hij echter wegens deze ketterij in de ban gedaan, of de partijleiding schakelde over op de door hem voorgestane opening naar rechts, waaruit later het Volksfront zou voortkomen. Deze behandeling moet Doriot, die allesbehalve het type van de nederige gelovige was, erg hebben verbitterd. Hij werd een felle tegenstander van het communisme en schoof steeds meer op naar rechts. Volgens de Italiaanse antifascist Silone vertoonde hij reeds als communist in toenemende mate fascistische trekken en na zijn breuk met de PCF werden deze nog sterker. In de in 1936 door Doriot opgerichte *Parti Populaire Français* speelden intellectuelen als Drieu la Rochelle en Brasillach een rol, mannen die het fascisme beleefden en propageerden als een geweldig avontuur van jeugd, mannelijkheid, wilskracht en kameraadschap.

Na de bezetting van Parijs werden ook Doriot en zijn partij mild door de Duitsers gesteund. Er waren daar trouwens, naast het RNP en de PPF, nog meer radicale splinterpartijtjes, die de nazi's goed konden gebruiken om het terughoudende Vichy-bewind onder druk te zetten. Maar Doriot ontwikkelde zich tot een soort super-ultra van de collaboratie. In 1941 ging hij als vrijwilliger in Rusland vechten en in 1942 wilde hij zelfs Engeland en Amerika de oorlog verklaren. Met Déat kon hij bijzonder slecht opschieten. Als persoonlijkheid hadden zij niet meer gemeen dan hun eerbij. Verder was Déat, klein van stuk, het type van de leraar die niet veel verder kijkt dan zijn school en zijn studeerkamer, terwijl de forse metaalbewerker Doriot een dynamische figuur en een echte 'doe-jongen' was, die bovendien iets van de wereld had gezien. Zolang de Duitsers in Parijs heer en meester waren, zagen ze ook de uit deze tegenstelling voortvloeiende ruzies maar al te graag. Toen ze er na augustus 1944 wél belang bij hadden met name Déat en Doriot met elkaar te verzoenen, is hun dat niet meer gelukt. In februari 1945 werd Doriot, die zich eindelijk op weg had begeven om Déat te ontmoeten, in de

Key-tone Parijs

Geheel boven: Joseph Darnand.

Midden: wervingsaffiche van de jeugdbeweging van Doriot's 'Parti Populaire Français'.

Onder: Doriot was ook de inspirator van het L.V.F., het Franse Vrijwilligerslegioen.

buurt van Sigmaringen door de boordwapens van een geallieerd vliegtuig dodelijk getroffen. Déat vluchtte naar Italië en hield zich tot zijn dood in 1955 schuil in een klooster; de vrijdenker stierf als aanhanger van het katholicisme.

Datzelfde katholicisme was de geestelijke bakermat geweest van De Brinon en Darnand. En omdat ze bovendien beiden van conservatieven huize waren, had niets meer voor de hand gelegen dan dat ze zich in 1940 behaaglijk in het milieu van Vichy hadden neergevlid. Inderdaad hebben beiden toen de kant van Pétain gekozen, maar na verloop van tijd gingen ook zij tot de ultra's van de collaboratie behoren. Hoe kwam dat?

Het moeilijkst is deze vraag te beantwoorden bij De Brinon, een nogal ondoorzichtige figuur. Hij was een journalist van goeden huize en niet onvermogen; tussen beide wereldoorlogen had hij zich ingespannen voor de zaak van de Frans-Duitse toenadering, ook en juist na 1933. In 1940 werd hij de officiële vertegenwoordiger van de Vichy-regering in de bezette gebieden. Was zijn titel *Ambassadeur de France à Paris* al een vreemde zaak, nog veel vreemder was dat hij op eigen houtje propaganda ging maken voor een meer intensieve vorm van collaboratie, ja dat hij vertrouwelijke informatie over mensen en toestanden in de niet-bezette gebieden aan de Duitsers doorgaf. Eerbij heeft waarschijnlijk ook bij hem een grote rol gespeeld. In 1947 werd hij als landverrader terechtgesteld.

De meest tragische figuur van het hier behandelde viertal is wel Darnand, ook al is het aan zijn handen dat het meeste bloed kleefte. Deze eenvoudige meubelmaker en verhuizer had zich in beide wereldoorlogen aan het front buitengewoon moedig gedragen, wat hem de hoogste militaire onderscheidingen had opgeleverd. Met zijn onderofficiersmentaliteit moest hij niets hebben van het democratische bewind; hij was een actief lid geweest van de beruchte *Cagoule* en tijdens de winter van 1939-'40 had hij demonstratief de letters RF van zijn helm verwijderd. In juni 1940 werd hij door de Duitsers gevangengenomen, maar hij wist spoedig te ontsnappen en vestigde zich in de vrije zone. Hij werd daar een van de leiders van het oud-strijderslegioen, richtte de paramilitaire Ordedienst op en werd door Pétain met veel egards behandeld. Van zijn kant had Darnand een groot respect voor de maarschalk. Maar zijn ongeluk was dat hij weinig of niets begreep van Pétains dubbelzinnige houding tegenover de Duitsers en het parool 'collaboratie' letterlijk opvatte. Toen de Ordedienst begin 1943 werd omgezet in een gedeeltelijk gemilitariseerde hulppolitie voor repressieve doeleinden, raakte Darnand als chef van deze 'Franse milite' op het hellend vlak. Hij trad toe tot de *Waffen-SS* en oefende in nauwe samenwerking met de Duitsers in heel Frankrijk een waar schrikbewind uit. Pétain en Laval, die de kleine vechtjas met zijn beperkte verstand en zijn primitieve geloof op dat hellende vlak hadden gezet, probeerden zich in 1944 van hem te distantiëren, maar toen was het te laat.

In oktober 1945 werd Darnand na een kort maar niet unfair proces ter dood veroordeeld. Zijn laatste woorden zijn merkwaardig en karakteristiek: 'Leve God! Leve Frankrijk!'

ARCHITECT VAN DE EENHEID

DR. H. MICHEL

In 1938 werd Jean Moulin beschouwd als de 'jongste prefect van Frankrijk'. Ten tijde van de Duitse inval, in mei 1940, en van de snelle ineenstorting van de Franse strijdkrachten was hij op zijn post in Chartres. De evacuatie van de stad plaatste hem al direct voor problemen, aan de oplossing waarvan hij zich met grote ijver wijdde. Toen hem vervolgens door Duitse officieren werd gesommeerd een document te ondertekenen dat vernederend was voor de Franse negersoldaten, deed hij een poging tot zelfmoord. De consequentie van dit moedige gedrag was dat de Vichy-regering hem schorste uit zijn ambt.

Op eigen gelegenheid slaagde hij erin via Spanje naar Londen uit te wijken. Daar ontmoette hij generaal De Gaulle, die hem belastte met de taak contact te zoeken met de kleine verzetsgroepen in de niet-bezette zone, deze te hergroeperen en onder zijn bevel te plaatsen. In de nacht van 31 december 1941 op 1 januari 1942 werd Jean Moulin, toen drieënveertig jaar oud, met zijn parachute ergens boven de Provence gedropt. Niet erg groot, vrij tenger van postuur, opgeruimd van aard en begiftigd met een waar schilder talent leek hij allerm minst voorbestemd voor een rol in het ondergrondse werk, waarvan hij op dat moment ook nog niets wist. Hij zou zich echter schitterend van zijn taak kwijten en grote gaven ontplooien als leider en als man van de daad.

In onbezet Frankrijk was destijds de meerderheid voor maarschalk Pétain. Er waren wel kleine verzetsgroepen gevormd, veelal rondom een of ander illegaal blad. Omdat het ze echter ontbrak aan wapens, geld en ervaring, moesten ze zich wel beperken tot propagandistische activiteiten. Sommige beschouwden generaal De Gaulle als leider, andere slechts als symbool. Daarnaast had de zwaargetroffen communistische partij zich als enige van de voormalige politieke partijen hersteld, maar zij werkte onafhankelijk van de andere groeperingen. Verder hadden de Engelsen kleine sabotagegroepen gevormd, maar die stonden uitsluitend onder hun eigen commando. Kortom, er was wel verzet, maar het was zwak en verdeeld en het miste vrijwel elke aansluiting met de Vrije Fransen.

Jean Moulin wist met veel geduld de leiders van de drie belangrijkste groepen (*Combat*, *Libération* en *Franco-Tireur*) ervan te overtuigen dat zij hun leden en hun middelen moesten bundelen in de *Mouvements Unis de Résistance* (Verenigde Verzetsbewegingen); hij voorzag hen van geld, zendapparatuur en springstoffen. Tegelijkertijd vormde hij onder zijn commando

Keystone Parijs

De Franse prefect Jean Moulin, die in zijn land het verzet organiseerde en uitbouwde.

centrale organisaties ten dienste van het verzet: een illegaal persbureau, een hulpcomité voor de arbeidsinzet-onderduikers, een comité ter bestudering en voorbereiding van de hervormingen die na de oorlog dienden te worden doorgevoerd, een dienst die geparachuteerde agenten en droppings moest opvangen en een geheim leger, *l'Armée Secrète*. Zonder zelf aan de activiteiten deel te nemen bekleedde hij de positie van coördinator van het verzet; hij bundelde en bouwde op en dank zij hem begon een ware illegale staat gestalte te krijgen.

Na een tweede reis naar Londen werd hij belast met de vorming van een soort overlegorgaan voor het verzet, waarin de volgende groeperingen vertegenwoordigd zouden zijn: de acht belangrijkste verzetsbewegingen in de bezette en de vrije zone, de twee grote vakbewegingen en de zes belangrijkste politieke partijen, van de communisten tot de rechts-conservatieven. Het was immers zaak het buitenland (en met name de Verenigde Staten, die in Noord-Afrika de overlopers van de Vichy-regering steunden) te tonen dat alle traditionele Franse gezindten en stromingen zich achter generaal De Gaulle hadden geschaard in een tweeledige strijd: tegen de bezetter en tegen de regering die uit de nederlaag was geboren. In mei 1943 kwam in Parijs en onder voorzitterschap van Jean Moulin de *Conseil National de la Résistance*

(Nationale Verzetsraad) voor het eerst bijeen. In de eerste verklaring, met algemene stemmen aangenomen, werd verzekerd dat de *Résistance* in De Gaulle haar leider erkende.

Om tot dergelijke resultaten te komen had Jean Moulin een grote hardnekkigheid en veel tact aan de dag moeten leggen. Enerzijds was het hem gelukt het vertrouwen van de communisten te winnen, ofschoon hij zelf geen communist was maar gewoon een voormalig prefect van het Volksfront; anderzijds had hij met succes de dubbelrol gespeeld van pleitbezorger van de ene vleugel van het verzet bij de andere. Het binnenlandse verzet en het buitenlandse (de Vrije Fransen) voerden weliswaar een gemeenschappelijke strijd, maar met zó verschillende middelen, dat ze elkaar nauwelijks kenden en slecht begrepen.

Helaas bleven al deze activiteiten niet verborgen voor de politieautoriteiten van de bezetter. Ofschoon zijn identiteit aan het licht was gekomen, zijn onderduikadressen waren ontdekt en verscheidene van zijn naaste medewerkers waren gearresteerd, weigerde Jean Moulin naar Londen te vluchten, omdat hij inzag hoe weinig stabiel de resultaten van zijn werk nog waren en hoezeer zijn aanwezigheid in Frankrijk was vereist. 'Ik blijf, zolang ik kan', zei hij. Op 10 juni 1943 werd de leider van *l'Armée Secrète*, Moulin's trouwe medewerker generaal Delestraint, in Parijs gearresteerd. Voor Moulin had dat een waarschuwing moeten zijn. Op 21 juni werd hij zelf gearresteerd tijdens een clandestiene bijeenkomst in de omgeving van Lyon. Zowel Moulin als Delestraint waren, als zoveel anderen, verraden door voormalige verzetsstrijders die de bezetter hun medewerking waren gaan verlenen na zwaar onder druk te zijn gezet. Jean Moulin zelf is echter geen enkele misstap, geen enkele onvoorzichtigheid te verwijten die de veiligheid van anderen in gevaar had kunnen brengen. Na afschuwelijke martelingen bezweek hij, echter zonder iets te hebben losgelaten; hij kende een groot aantal geheimen, maar er is na hem niemand gearresteerd. Het wonderbaarlijkste is nog wel dat het meest wezenlijke van zijn werk hem heeft overleefd; doordat hij was weggefallen, werd de kloof tussen de illegaliteit en de regering in Algiers stellig nog geaccentueerd, evenals die tussen de communisten en de andere ondergrondse groeperingen, maar tot een definitieve breuk is het niet gekomen. De geest waarin Jean Moulin zich van zijn taak had gekwetend, valt af te lezen uit deze ene zin uit een brief aan zijn familieleden: 'Ik wist niet dat het zó gemakkelijk was je plicht te doen.'

IDEEËN EN VERWACHTINGEN
VAN HET FRANSE VERZET

DOKTEREN AAN MARIANNE

DR. H. MICHEL

Een van de kenmerkendste eigenschappen van het Franse verzet, in vergelijking met andere nationale verzetsbewegingen in Europa, was de belangrijke functie van de clandestiene literatuur. Opvallend zijn vooral het aantal en de verscheidenheid van de thema's die door het verzet in studie zijn genomen. Men zou dit verschijnsel kunnen beschouwen als de aanpassing aan een nieuwe vorm van strijd van een oud land met een hoog intellectueel en cultureel peil of als een bevestiging van de aloude en diepgewortelde neiging van de Franse intelligentsia zich kritisch op te stellen tegenover elke vorm van macht of er zich zelfs tegen te verzetten, in ieder geval van de wil er onafhankelijk van te zijn: een houding die de filosoof Alain

Uit het Franse verzet is een 'Comité National de la Résistance' voortgekomen, dat zich bij de bevrijding liet fotograferen.

Van links naar rechts de comitéleden: M. Debu-Bridel ('Fédération républicaine'), Pierre Villon ('Front National'), Gaston Tessier (CFTC), Chambeyron (secretaris), P. Copeau ('Libération Sud'), Laniel ('Alliance démocratique'), Lecompte-Boinet ('Ceux de la Résistance'), Georges Bidault (voorzitter — christen-democraat), achter hem Mutter ('Ceux de la Libération'), H. Ribière ('Libération Nord'), D. Mayer (SFIO), achter hem J. P. Lévy ('Franc-Tireur'), Bastid (radicaal), Gillot (communist), Meunier (secretaris) en Saillant (CGT).

uitdrukte in de term 'de burger tegen de macht'. In feite kwam het Franse verzet vooral in verweer tegen de verplichtingen die het land werden opgelegd door de situatie waarin het zich bevond. Aan de ene kant was de nederlaag van juni 1940 zo veelomvattend, zo brutaal en zo volkomen geweest, dat men haar onmogelijk nog kon interpreteren als militair toeval. Derhalve werden de staatsinstellingen zelf in staat van beschuldiging gesteld. Toen het Vichy-bevind ze veroordeelde, gebeurde dat door een bijna unanieme beslissing van de Nationale Assemblée, die maarschalk Pétain opdroeg een nieuwe grondwet voor te bereiden. De openbare mening slikte dit besluit door er, over het geheel genomen, het zwijgen toe te doen. Het

gevolg hiervan was dat de Derde Republiek in de zomer van 1940 dood en begraven was. Er kon dus geen sprake van zijn dat Frankrijk bij de bevrijding zonder meer kon terugkeren naar de staatsinstellingen van het verleden, zoals dat wél mogelijk was in Noorwegen en Nederland. Het parlementaire stelsel moest op z'n minst opnieuw worden doordacht, evenals de plaats van de uitvoerende en de wetgevende macht en de rol die de politieke partijen hadden te vervullen.

Maar aan de andere kant had de nederlaag een nieuw bewind doen ontstaan, dat van Vichy, zo genoemd naar de tijdelijke hoofdstad die dit regime had gekozen. De nieuwe leiders wilden zich niet alleen beperken tot het bestuur

mingen die dat bewind had ingevoerd, van nul en gener waarde verklaren.

Door deze dubbele beslissing (de weigering om terug te vallen op de situatie van voor de oorlog en het verwerpen van de stand van zaken zoals die tijdens de oorlog was geschapen) zag het Franse verzet zich genoodzaakt om te midden van de strijd te werken aan een reeks projecten, waardoor niet alleen anarchie en wanorde gedurende de bevrijdingsperiode vermeden zou-

Een gezamenlijke verklaring van enkele verzetsorganisaties in het illegale Franse blad 'Défense de la France' van 15 januari 1944. Links bovenaan een opwekking om met name genoemde andere verzetsbladen te lezen.

om te voorkomen dat alleen de persoonlijke opvattingen van de leden tot uitdrukking zouden komen in plaats van die van de gehele illegaliteit. In het comité hadden onder anderen zitting de juristen De Menthon, Teitgen en Bastid, de econoom Courtin, de historici A. Bayet en Marc Bloch, de staatsraden Parodi en M. Debré en de vakbewegingsvertegenwoordiger R. Lacoste. De 'Nationale Verzetsraad' maakte van het 'Algemeen Comité van Deskundigen' gebruik, maar richtte daarnaast eigen commissies op. In Algiers riep het 'Franse Comité van de Nationale Bevrijding' een raad van advies bijeen met als belangrijkste taak de voorbereiding van de gang van zaken na de bevrijding. Minister André Philip werd belast

LISEZ :

Combat
Libération
Franc-Tireur
Résistance
Lorraine

DEFENSE DE LA FRANCE

FONDÉ LE 14 JUILLET 1941

ÉDITION DE PARIS

15 JANVIER 1944 - No. 43

Je ne crois que les histoires dont les témoins se feraient engorgés (PATEL)

PROCLAMATION

Tous les militants de la Résistance estiment que l'heure est venue d'accroître au maximum l'unité de la Résistance Française.

En vue de répondre à ce vœu unanime, le Comité Directeur des Mouvements Unis (Combat, Libération, Franc-Tireur) et les Comités Directeurs des Mouvements Résistance, Défense de la France, se constituent en Comité d'initiative du MOUVEMENT DE LA LIBÉRATION NATIONALE, et demandent à tous les mouvements nationaux, régionaux et locaux, de se joindre à eux, et de créer immédiatement sur le plan local ou professionnel des Comités analogues.

LES PRINCIPES de l'union adoptée par les signataires et proposée à tous sont les suivants :

- 1) Direction et administration unifiées.
- 2) Fusion des organismes d'action.
- 3) Élaboration d'un programme commun.

4) Mise en commun des moyens d'expression, en particulier des journaux, tout en conservant l'originalité propre à chacun.

LES BUTS sont les suivants :

1) Rendre plus intense et PLUS EFFICACE, contre l'ennemi et contre les traîtres la lutte pour la Libération, en développant l'action immédiate et en préparant l'insurrection nationale.

2) Défendre par sa presse les intérêts de la France et de l'Empire.

3) Organiser dès maintenant les forces de la Résistance en vue de l'établissement de la IVe République et de la construction d'une société juste.

Le Mouvement de la Libération Nationale apportera tout le poids de son influence au Général de Gaulle et au Comité Français de la Libération Nationale. Il agit sous l'autorité directe du comité central des Mouvements de Résistance et de ses représentants régionaux, en accord avec les directives du Conseil National de la Résistance.

Comité Directeur des Mouvements Unis - Combat, Libération zone sud, Franc-Tireur
Comité Directeur de Résistance
Comité Directeur de Défense de la France.

DE PATRIOT

In Parijs overhandigde Espadon me een strip metaal ter grootte van twee postzegels. 'Stuur dat naar Londen', zei hij. 'Het is het monster waarom ze per radio hebben gevraagd.' Ik bekeek het ding. Het metaal waarvan het was gemaakt, scheen buitengewoon licht en hard. Het was blauwgrijs van kleur, maar het was geen aluminium.

'Ik heb Londen gemeld', vertelde Espadon, 'dat de SNCASO-fabriek in Bordeaux dit metaal in

het grootste geheim maakt voor de Luftwaffe.' 'Ja', antwoordde ik, 'ik heb je rapport gelezen. Je schreef dat de Duitsers uitzonderlijke veiligheidsmaatregelen nemen om te voorkomen dat er ook maar iets van dit metaal buiten de poort komt; dat de arbeiders speciale overalls zonder zoom moeten dragen; dat ze gefouilleerd worden bij het verlaten van de fabriek en dat ze hun nagels moeten borstelen — alles om ervoor te zorgen dat er zelfs geen splintertje van dit spul in verkeerde handen komt. Hoe heb je dit stuk te pakken gekregen?'

'Herinner je je dat we op 11 november op verzoek van De Gaulle vijf minuten stilte hebben gehad, met een staking of langzaam-aan-actie? In de fabriek legden toen alle arbeiders het werk neer — op één na, die doorwerkte alsof er niets aan de hand was. Toen de vijf minuten voorbij waren, wierpen zijn makkers zich op hem en tuigden hem af. De Duitsers kwamen tussenbeide en brachten hem naar huis. De volgende dag had ik dit stukje metaal in mijn bezit...'

(Uit: 'Courage and Fear', — Londen 1950)

van Frankrijk. Ze achtten het tijdstip gunstig voor een hele reeks hervormingen die gedeeltelijk geënt waren op de ideeën van de traditionele rechterzijde, maar voor een deel ook werden ingegeven door het streven bij de bezetter in het gevlucht te komen. Dat was dan de 'Nationale Revolutie'.

Niet alle maatregelen die in haar naam werden genomen, waren afkeurenswaardig en sommige ervan werden ook na de bevrijding gehandhaafd. Maar ze waren in principe fout, omdat ze pasten in het kader van de collaboratie met de bezetter, ook als deze de nieuwe maatregelen niet had opgelegd. Derhalve moest het verzet, ondergronds of in het buitenland gevoerd, het gehele Vichy-regime verwerpen en de hervor-

den worden, maar waardoor tevens uit de puinhopen een nieuw Frankrijk zou kunnen verrijzen.

Er werden talrijke nieuwe studieorganen opgericht. Zelfs in Londen was het Vrije Frankrijk vertegenwoordigd in verscheidene geallieerde commissies, met name door prof. René Castin, die onlangs de Nobelprijs voor de vrede kreeg, en zelfs kan men het standpunt verdedigen dat de UNESCO geboren is uit een Frans voorstel. In bezet Frankrijk hadden de eerste 'verzetsbewegingen' in Parijs, Lyon en Montpellier groepen intellectuelen bijeengebracht. Jean Moulin bracht hen onder in het 'Algemeen Comité van Deskundigen', dat in alle kringen van het verzet een uitgebreide rondvraag hield

met de coördinatie tussen deze raad, de regering en het verzet.

Al dit driftige denkwerk heeft een zeer overvloedige en gevarieerde illegale literatuur opgeleverd: meer dan elfhonderd publikaties in kranten, tijdschriften, vlugschriften en boeken. Iedere geestesstroming kwam praktisch aan het woord, al woog hun betekenis natuurlijk lang niet altijd even zwaar.

Aangezien de traditionele rechterzijde zich, als geheel gezien, verbonden had met het Vichy-regime, hadden de conservatieven vrijwel geen stem in het kapittel. Toen na de Amerikaanse landing in Noord-Afrika enige Vichy-aanhangers zich met generaal Giraud afscheidden, probeerden zij aanvankelijk nog enkele onder-

delen van de 'Nationale Revolutie' te handhaven. Toen dit niet lukte, schikten zij zich noodgedwongen in het algemene streven naar hervorming, maar zij namen geen deel aan de uitwerking ervan. Generaal Giraud beperkte zich tot het verheerlijken van de 'nationale eenheid voor de overwinning' en bepleitte een raadpleging van het Franse volk na de bevrijding. Op dat moment wilde hij een voorschrift toepassen dat nog behoorde bij de grondwet van 1875 en dat bekendstond als de 'Wet Treveneuc'. Daarin werd bepaald dat, indien het parlement niet kon worden bijeengeroepen, het landsbestuur zou worden overgenomen door een assemblee, benoemd door de departementsraden. Maar de illegaliteit vond deze wet niet toepasbaar op de situatie.

Het is merkwaardig en zelfs raadselachtig dat de communisten nauwelijks hebben deelgenomen aan de uitwerking van de plannen. Ze waren vertegenwoordigd in de commissies van de 'Nationale Verzetsraad' en in de genoemde raad van advies, maar niet in het 'Algemeen Comité van Deskundigen'. De communisten waren er vooral op uit het wonderlijke verband dat binnen de illegaliteit was gesmeed, niet te verzwakken. Ze vreesden in het bijzonder dat revolutionaire plannen vaderlandslievende bedrijfseigenaren schrik zouden aanjagen en daarom verzetten ze zich in de 'Nationale Verzetsraad' ook tegen een socialistisch voorstel de grote ondernemingen te onteigenen. Het zwijgen van de communisten riep bij hun partners enige vrees op. Dezen verdachten hen van duistere plannen om de macht met geweld over te nemen, vooral toen de communisten zich na de bevrijding van Corsica aan het hoofd stelden van de gemeentebesturen op het eiland, nadat daaraan in het openbaar een schijnverkiezing was voorafgegaan.

Vanwege zijn prestige, zijn populariteit en zijn rol van onbetwist leider, was vooral de ontwikkeling van de denkbeelden van generaal De Gaulle van belang. Hij was begonnen met zich apolitiek te noemen. Hij veroordeelde zowel de Derde Republiek als het Vichy-regime, verkondigde openlijk dat het voortzetten van de strijd zijn enige doel was en verbond zich om het vrije Franse volk zijn eigen toekomst te laten kiezen. Maar langzamerhand moest hij vaststellen dat het verzet vooral werd bevolkt door mannen uit linkse kringen, hetzij uit de vakbeweging, hetzij uit de politieke partijen. De Gaulle was overtuigd van de noodzaak van grondige hervormingen. Hij noemde 'deze oorlog revolutionair' en zei 'dat er een nieuwe wereld uit te voorschijn zou moeten komen'. Daarmee volgde hij de weg welke werd aanbevolen door de verzetsbewegingen — die op hun beurt steeds meer beïnvloed werden door de socialistische partij. Hoofdgedachte van de verzetsbewegingen was dat het land 'van het verzet tot de revolutie' moest komen om zodoende een 'herboren' Frankrijk tot stand te brengen. Daartoe was het zeker van belang onder een nieuw politiek bestel terug te keren naar de democratie, maar ook om op economisch en politiek terrein een grondige hervorming door te voeren, waarbij men zich liet inspireren door de lessen van het linkse Volksfront uit de jaren dertig. Het waren deze ideeën die tot uitdrukking kwamen in het beroemde programma van de 'Nationale Verzetsraad', dat het handvest was geworden van alle poli-

tieke en geestelijke stromingen welke in het verzet waren vertegenwoordigd.

In de praktijk waren er maar weinig problemen die het verzet niet in studie nam en waarvoor het niet naar een oplossing heeft gezocht. Het ging daarbij niet om wijsgerige of juridische beschouwingen waarbij alleen principes aan de orde werden gesteld, maar om heel concrete plannen die meteen na de bevrijding zouden worden verwezenlijkt.

Op het politieke plan was men het erover eens dat de verzetsorganen en de mannen die erdoor werden aangewezen, de Vichy-regering zouden vervangen. Vervolgens zou het Franse volk geraadpleegd worden en een grondwetgevende vergadering worden gekozen. Maar het verzet

Een affiche van de 'nationale revolutie' van Pétain. Overal in Vichy-Frankrijk hingen deze platen. Pétain poogde met traditioneel rechtse ideeën via zijn 'revolutie' bij de bezetter in het gevlij te komen.

stak zijn voorkeur voor een krachtig presidentieel bewind niet onder stoelen of banken; een bewind waarbij de bevoegdheden van het parlement beperkt zouden blijven tot de wetgeving en waarbij de regeringsstabiliteit gewaarborgd zou zijn door met name het aantal politieke partijen te beperken.

Het politieke hervormingsprogramma strekte zich ook uit over het koloniale rijk. Zeker, het verzet dat was voortgekomen uit een vaderlandslievende reflexbeweging om Frankrijks bezittingen te verdedigen, voorzag niet in de onafhankelijkheid van de overzeese rijksgdelen. Het geloofde nog steeds dat er gestreefd moest worden naar een geleidelijk toenemende gelijkstelling van de inheemse bevolking. Maar

het had er geen bezwaar tegen dat de gekoloniseerde volkeren een grotere bestuurlijke zelfstandigheid zouden krijgen. Het begrip 'rijk' wilde het verzet vervangen zien door dat van 'unie'. De verzetstheoretici hoopten de gekoloniseerden uiteindelijk op een hoger plan te brengen, zowel materieel als intellectueel. Voor Algerije had de zogenaamde 'Constantine-hervorming' de grote lijnen voor deze ontwikkeling al uitgezet, evenals de conferentie van Brazzaville dat had gedaan voor zwart Afrika. Op het economische vlak wilde het verzet in één klap collaboratie met de bezetter bestraffen, het door Vichy ingevoerde corporatieve stelsel afschaffen en de staat meer zeggenschap verlenen door deze te belasten met het rechtstreeks beheer van een aantal sectoren, met name van de energievoorziening en het vervoerswezen. Men had al plannen voor naastingen (met schadeloosstellingen voor de aandeelhouders) van elektriciteits-, gas-, steenkool- en luchtvaartbedrijven en van de Renaultfabrieken. In het kader van de herwonnen en gegarandeerde vrijheid van de vakbeweging zouden deze naastingen vergezeld moeten gaan van een grotere rol voor de vakbonden bij het beheer van de fabrieken door middel van ondernemingsraden. De bedoeling hiervan was het beperken van de persoonlijke winsten en van het aandeel van het privé-bezit, echter zonder deze helemaal onmogelijk te maken. De rechten van de werknemers en een toenemende verbetering van hun levensomstandigheden zouden gegarandeerd moeten worden. Onder deze gezichtshoek was een uitgebreid plan voor grotere sociale zekerheid opgesteld, dat ten dele was gebaseerd op het Britse Beveridge-plan. Op het stuk van de buitenlandse politiek was het verzet er zeer op gebrand de rechten van Frankrijk te verdedigen en zijn 'grandeur' te herstellen. Het steunde de politiek van De Gaulle dat Anglo-Amerikanen en Sowjets in evenwicht zouden moeten worden gehouden en stond volkomen achter het geallieerde besluit de Duitse misdaden te bestraffen. Deze moesten vergolden worden met herstelbetalingen, bestraffing van de schuldigen en denazificatie. Het verzet wilde ook dat Duitsland verdeeld zou worden.

De ervaring had echter wreed geleerd dat Frankrijk niet langer een mogendheid van de eerste rang was. Bovendien waren, hoe vaag ook, enige ideeën ontworpen over een verenigd Europa. De moeilijkheid om die plannen scherp te omlijnen, lag in de onzekere toekomst van Duitsland. Het is opmerkelijk dat talrijke verzetslieden na verloop van tijd de noodzaak inzagen van een Frans-Duitse toenadering, waarbij de tegenstellingen van het verleden werden uitgewist. Want zonder een dergelijke toenadering was geen enkele Europese constructie mogelijk. Dit nieuwe inzicht — in een periode waarin de gruweldaden van de nazi's bekend werden — getuigt van een grote politieke rijpheid.

Als men de omvang van de in studie genomen hervormingen in aanmerking neemt en ook het feit dat ze bijna onmiddellijk werden verwezenlijkt, is het niet overdreven, als men concludeert dat het huidige Frankrijk vorm heeft gekregen tijdens de bezetting, in de somberste uren van zijn geschiedenis, dank zij het verzet dat in gedachte en daad aan dat nieuwe Frankrijk heeft gewerkt.

DE ILLEGALE PERS
IN FRANKRIJK

VERZET IN WOORDEN

HANS BRONKHORST

Collectie J. de Groot

Een van de pioniers van de Franse illegale pers was Jean Texcier, een ambtenaar van het Franse ministerie van handel. Al op 14 juli 1940, de eerste nationale feestdag na de capitulatie van Frankrijk, schreef hij zijn *Conseils à l'Occupé*, zijn raadgevingen voor de bezette Fransen. Het werd een gids voor het omgaan met de bezetter. Ondanks de ernst van het onderwerp was deze brochure toch nog humoristisch. Hij had veel succes met zijn *Conseils*, die gedrukt werden bij Keller in Parijs. Zij werden zowel in het bezette als in het onbezette deel van Frankrijk op alle mogelijke manieren gekopieerd: overgeschreven, overgetypt of soms gestencild; zij werden doorgegeven en in brievenbussen gestopt; uiteindelijk werden ze ook nog door de Londense radio uitgezonden. Texcier gaf zijn landgenoten de volgende raadgevingen over hoe zij de bezetter tegemoet moesten treden:

Het eerste illegale geschrift verscheen in Frankrijk op 14 juli 1940, de eerste nationale feestdag na de capitulatie. Nadien volgden zeer veel andere bladen en blaadjes. De belangrijkste daarvan zijn hier afgebeeld. Zij werden in grote oplagen verspreid en soms op de ongelooflijkste plaatsen gedrukt.

‘U spreekt hun taal niet, of u bent die taal vergeten. Als men u in het Duits toespreekt, maakt u een gebaar van onmacht en loopt u zonder wroeging door.’

‘Als een bezetter u in het Frans iets vraagt, heeft u zich niet verplicht te voelen hem de weg te wijzen.’

Gevoel voor humor had Texcier ook. Hij toonde dat onder meer met de volgende raad: ‘Als hij u een vuurtje vraagt, bied hem dan uw sigaret aan. Sinds onheuglijke tijden heeft men

nooit aan iemand een vuurtje geweigerd, zelfs niet aan zijn ergste vijand.’

Texcier gaf meer van deze brochures uit en werkte ook mee aan het ondergrondse blad ‘Libération’, ‘weekblad van het Franse verzet’, dat op 1 december 1940 voor het eerst in Parijs uitkwam. Dit blad stond onder redactie van ‘François Berteval’, of ‘Capitaine Brécourt’, twee schuilnamen voor Christian Pineau, een ambtenaar van het ministerie van bevoorrading. ‘Libération’ is gedurende de gehele bezettingstijd bijna iedere week blijven verschijnen. Van dit blad kwamen in totaal ongeveer honderd-negentig nummers uit; na 1943 voerde het blad als motto een uitspraak van Charles de Gaulle: ‘Ons enige doel is het woord te geven aan het Franse volk’.

Met Texcier kan ook Raymond Deiss beschouwd worden als pionier van de ondergrondse pers. Zijn blad, ‘Pantagruel’, gaf vooral be-

‘Pantagruel’ verscheen van oktober 1940 tot oktober 1941, toen Deiss gearresteerd werd. Hij werd ter dood veroordeeld en op 24 augustus 1943 in een gevangenis te Keulen met een bijl onthoofd. Van zijn blad zijn zestien nummers verschenen; het werd vervaardigd op een adres tegenover het bureau van de Duitse commandant van *Gross-Paris*. Deiss was zo brutaal om van elk nummer per post een exemplaat naar zijn overbuur te sturen. Tot de

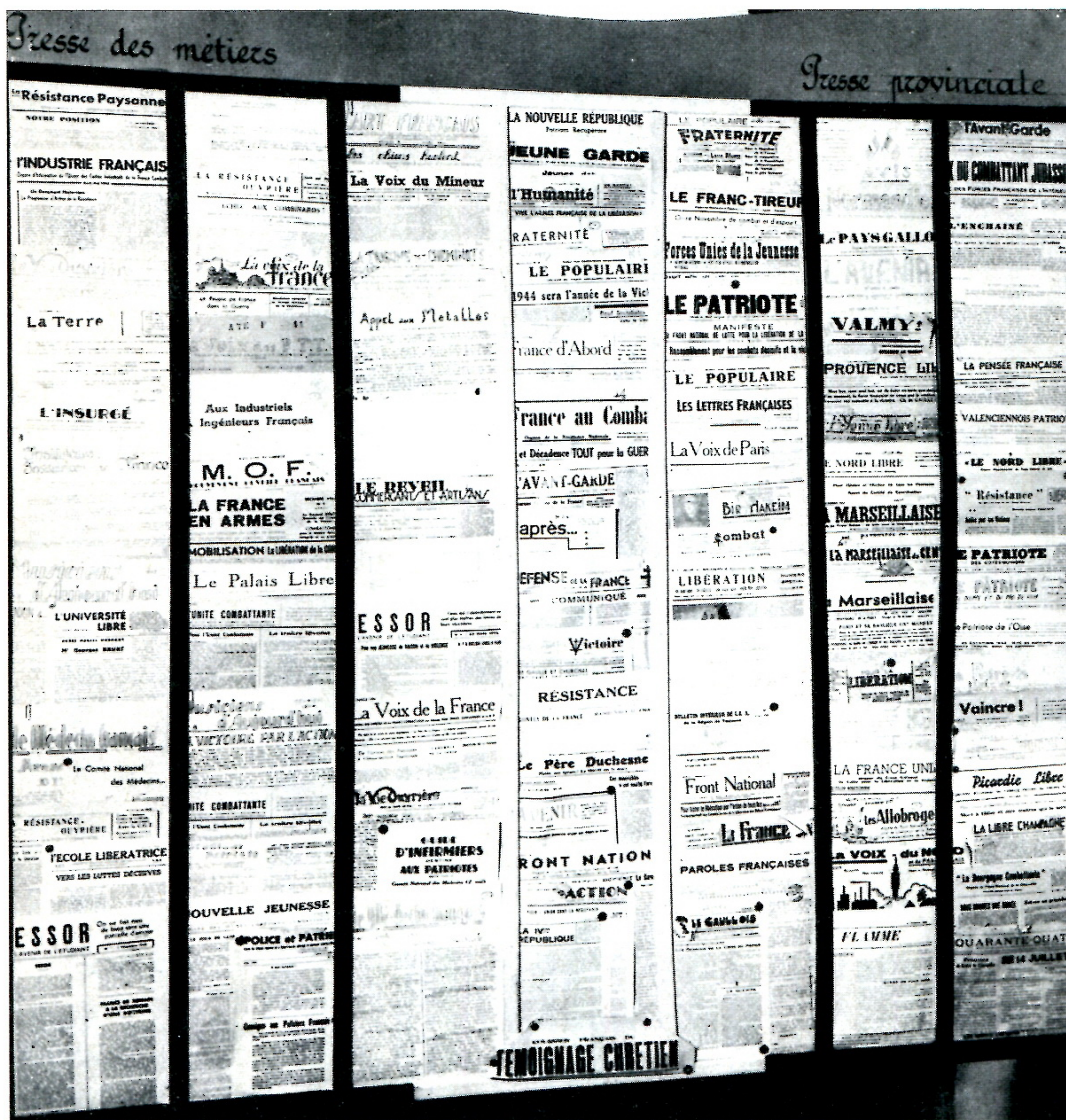
‘Fransen, zullen wij met haat op hun misdaden antwoorden? Neen, want de haat is steriel, ondanks de opvattingen van de ellendeling die in *Mein Kampf* schreef: ‘Ik geloof in de vruchtbaarheid van de haat’. De haat ontketent slechts moord en vernietiging.’ Viannay waar-

'Défense de la France' werd op de wonder-

Tegen het einde van de oorlog vormden de belangrijkste illegale bladen in Frankrijk de 'Nationale Federatie van de Illegale Pers', waaruit na de oorlog de 'Nationale Federatie van de Franse Pers' is voortgekomen. Hier een groot aantal ondergrondse bladen uit het laatste jaar van de oorlog.

In Lyon (Vichy-zone) verscheen in december 1941 voor het eerst 'Le Franc-Tireur', uitgegeven door een groep mensen rond Elie Péju. Het blad droeg de ironische ondertitel 'Maandblad, voor zover mogelijk en bij de gratie van de politie van de maarschalk'. Het blad van vier pagina's werd gedrukt door Henri Chevallier die later gedeporteerd werd; ook de volgende drukker, Eugène Pons, viel in handen van de vijand. Hij stierf in de gevangenis van Hamburg.

De belangrijkste illegale bladen in Frankrijk vormden aan het einde van de oorlog de 'Nationale Federatie van de Illegale Pers', waaruit na de oorlog de 'Nationale Federatie van de Franse Pers' voortkwam.

oudste illegale bladen behoorde uiteraard ook 'l'Humanité', het communistische partijblad, dat de Fransen zelf echter al in augustus 1939 lang voor de Duitse bezetting, verboden hadden. Dit blad moest in oktober 1939 ondergronds gaan verschijnen en bleef ook verschijnen na de Franse nederlaag in juni 1940. Generaal de Gaulle werd erin gebrandmerkt als agent van de Engelse financiële belangen, als een man die de Fransen wilde laten vechten voor de Londense *City*, en als iemand die de bevolking van de koloniën trachtte mee te slepen in de oorlog. Na de inval van de Duitsers in de Sowjetunie veranderden de inzichten van 'l'Humanité' en werd het blad meer nationaal gericht.

Het was mogelijk dergelijke grote oplagen van een blad te maken door een zelfde nummer op diverse plaatsen te laten drukken. De soms haast ongelooflijke oplagecijfers die de betrokken uitgevers verstrekten, worden min of meer bevestigd door gegevens over acties tegen de illegale pers die de Franse politie uitvoerde. Volgens politierapporten werden op 23 mei

DE MAQUIS

SOLDATEN ZONDER KWARTIER

MARCEL BAUDOT

Tot het najaar van 1942 bestond de *Résistance* in Frankrijk slechts uit een kleine minderheid van vastbesloten tegenstanders van het nazisme. Het waren patriotten die de aanwezigheid van de Duitse autoriteiten en van de *Wehrmacht* in de bezette zone niet konden verdragen, en tegenstanders van de reactionaire politiek die door de regeerders in Vichy als 'Nationale Revolutie' werd aangediend. De werkzaamheden van dit groepje beperkten zich grotendeels tot het verspreiden van vlugschriften en clandestiene krantjes en tot fluistercampagnes. Bovendien verzamelde het inlichtingen voor agenten in dienst van anti-Duitse officieren van het *Deuxième Bureau* van het Vichy-leger en van Britse organisaties.

De boerenbevolking, die handen te kort kwam, ontving maar al te graag elke werkkraft die zich kwam aanbieden. Maar meestal was zo iemand onvoldoende geschoold voor het werk op de akker; hij was geen volwaardige kracht en werd in veel gevallen slecht gehuisvest en minimaal betaald. Toen de maquis werd gereorganiseerd, gaven heel wat stedelingen die op boerderijen hun toevlucht hadden gezocht, er de voorkeur aan zich bij de maquis aan te sluiten. Andere bleven landarbeider, maar vormden, samen met hun werkgevers, groepjes potentiële strijders, die al of niet in contact stonden met de maquis. De druk van de arbeidsinzet, die door de orders van Sauckel steeds zwaarder werd, deed de gevaren voor

over het algemeen niet al te behulpzaam, als het erom ging de lijsten te controleren en uit te kammen; de artsen gaven steeds meer ongeschiktheidsverklaringen uit voor werk in Duitsland en een aantal politiemannen maakte er een gewoonte van de gezinnen van onwilligen te waarschuwen, zodat ze zich voor huiszoekingen veilig konden stellen. Alleen enige prefecten blaakten van dienstijver en gingen soms nog verder dan de bezettingsautoriteiten eisten. 'Vrij Frankrijk' in Londen deed alles om het verzet tegen de arbeidsinzet te steunen en moedigde de *Mouvement ouvrier français* (MOF) aan, de 'Franse Arbeidersbeweging', waarin communistische en christelijke vakbondsfiguren zich hadden verenigd. Daarnaast

De eerste maatregelen ter uitvoering van de overeenkomst inzake de arbeidsinzet tussen de Vichy-regering en *Gauleiter* Sauckel ontmoette een golf van tegenstand bij de jongere generatie. Een aantal jongeren trok naar de verst verwijderde streken om aan de arbeidsinzet te ontsnappen. De overweldiging van het onbezette Zuid-Frankrijk op 8 november 1942 had tot resultaat dat voortaan het gehele land onderworpen was aan dezelfde verordeningen. De bevolking in het midden en het zuiden van het land, die zich al min of meer had neergelegd bij de zogenaamde 'Nationale Revolutie', paste zich al heel snel aan bij de stemming in de noordelijke gewesten en hielp bij de organisatie van onderduikers in verzetsgroepen.

de mannen en speciaal voor de fabrieksarbeiders van maand tot maand toenemen. Wie weigerde, werd gestraft met inhouding van zijn levensmiddelenkaarten. De illegaliteit stelde een plan op om de kaartsystemen van de arbeidsinzet te vernietigen en stal uit de gemeentehuizen stapels bonkaarten om de maquis, de arbeiders die niet in Duitsland wilden gaan werken, en allerlei andere onderduikers van levensmiddelen te voorzien.

De geallieerden hadden er alle belang bij dat de fabrieken die oorlogsuitrusting maakten, leegliepen en steunden het verzet bij de vorming, via de onderduik, van een reserve aan strijdbare jonge mannen. De Franse arbeidsinspectie toonde zich tegenover de Duitsers

werkte er een *Comité d'action contre la Déportation* (Actiecomité tegen de Deportatie), geleid door Yves Farge, dat zich tot doel stelde onderduikers te voorzien van valse papieren en levensmiddelenkaarten. Het vervaardigde meer dan vijfhonderdduizend valse persoonsbewijzen en kreeg zowat overal kostbare medewerking, vooral van departementsambtenaren die belast waren met de voedselvoorziening, van de leiders der nationale hulpverlening en van sommige jeugdorganisaties. De ravitaillering van de onderduikers werd verder verzekerd door afgedwongen leveringen, die betaald werden met bonnen welke na de bevrijding inwisselbaar zouden zijn.

De financiering van de maquis was niet ge-

makkelijk. Ze gebeurde door droppings van valse bankbiljetten, gedrukt in Londen, en door geldzendingen, eerst vanuit Lyon (de eerste 'hoofdstad' van het verzet) en later, toen het gehele land bezet was, vanuit Parijs. De financiële commissie van de Vrije Fransen in Algiers betaalde met schatkistbiljetten. Vaak was men genoodzaakt gewapende overvallen te plegen op de kassen van belastingontvangers of op kantoren van de *Banque de France*, leningen af te dwingen van zwarthandelaars en grondeigenaars te beboeten die de maquis niet goed gezind waren.

Het *Comité des oeuvres sociales de la Résistance* (COSOR), de commissie voor sociaal werk van het verzet van père Chaillet, had tot taak

Links: bij de maquis meldden zich steeds weer nieuwe vrijwilligers aan.

Rechtsboven: verzetsorganisaties riepen samen op tot een werkstaking op 1 mei 1943.

Rechtsonder: in een schoollokaal met reclame voor Pétain verdeelde deze maquis bonkaarten.

Pagina 1729: triomfantelijk keren 'maquisards' terug van een 'bijzondere opdracht'.

de gezinnen van de onderduikers te steunen en weduwen en kinderen van slachtoffers een pensioen te bezorgen. Het gemis aan geld leidde soms tot onaangenaamheden. Het noodzaakte de afdelingen *Franco-Tireurs et Partisans* (Franse sluipschutters en partizanen), die vanwege hun band met de communistische partij van de geldzendingen waren uitgesloten, te leven op kosten van de bevolking.

Het moeilijkste probleem was de bewapening. Aanvankelijk werden de aanwezige wapens beschikbaar gehouden voor het Frans-Britse net van actiegroepen van kolonel Buckmaster en later ook, dank zij de bemiddeling van het *Bureau des opérations aériennes* (BOA), het Bureau voor Luchtoperaties, voor de *Organisation de Résistance de l'Armée* (ORA), de Verzetsorganisatie van het Leger, die min of meer was voortgekomen uit het gedemobiliseerde deel van het Franse leger. Het geallieerde oppercommando voelde er namelijk weinig voor de maquis te bewapenen. Het vreesde voortijdige en slecht gecoördineerde acties van revolutionair karakter op het moment van de bevrijding. De maquis, die toch in belangrijke mate van de wapendroppings profiteerden, pasten in de strategische plannen van de geallieerden. Deze streefden namelijk naar steunpunten waarop alle militaire groeperingen van het verzet zich konden verzamelen om de vijand achter de linies bezig te houden. Bij dat alles kwam nog dat het gebrek aan vliegtuigen om containers af te werpen, zo groot was, dat het opperbevel een strenge selectie moest toepassen. Het gevolg hiervan was onder andere dat de maquis hun wapens elders zochten en bijvoorbeeld alleen lopende Duitse officieren en soldaten overvielen. Daarop werd weer gereageerd met harde represailles ten koste van gijzelaars die vaak lukraak werden aangewezen. In het voorjaar van 1944 was de *Abwehr* erin geslaagd het grootste deel der wapenbergplaatsen van de groep-Buckmaster te ontdekken en de meeste kaderleden van de ORA te arresteren — en dat juist in het gebied waarin

Comité d'histoire 2e guerre mondiale

Keystone Paris

COMITÉ D'HISTOIRE
DE LA 2e GUERRE MONDIALE

1er MAI 1943

Journée Nationale de Protestation CONTRE LA DÉPORTATION

TRAVAILLEURS !

Voici le quatrième 1er Mai de guerre. LE DERNIER
1er MAI AVANT LA VICTOIRE.

Contre l'oppression hitlérienne et vichyssoise.

Contre la déportation de vos frères en Allemagne.

Pour le relèvement de vos salaires et l'amélioration de
vos conditions de travail.

Pour la libération de la France et la restauration de
libertés ouvrières :

**Grève d'un quart d'heure dans chaque usine et dans
chaque entreprise !**

A la sortie de votre travail, manifestez au chant de la
MARSEILLAISE !

Tous les patriotes se joindront à vous en ce jour pour
consolider l'Union Française contre l'oppression de l'impé-
rialisme hitlérien.

Mouvements de Résistance unis ;

Mouvement Ouvrier Français ; Parti Socialiste

Parti Communiste Français ; Front National.

na de landingen in Normandië de legers tegenover elkaar zouden komen te staan. Alleen de Franse strijdmacht in het departement Orne had nog een voldoende voorraad wapens en munitie tot haar beschikking. In dit gebied waren slechts schaarse bezettingseenheden gestationeerd, wat het droppen vergemakkelijkte. Het departement Orne werd daarom uitgekozen om op de ochtend na de landing in de omgeving van de stad Flers een verzamelplaats te herbergen voor alle verzetseenheden in sector M: Basse Normandie, Maine en Perche. Verder werden er steunpunten gevestigd in Auvergne bij de berg Mouchet, bij Vercors en in de Dauphiné en, eerder al, te Glières in Savoie. De keuze der wapens dekte niet altijd de be-

hoefden. Het waren voor het grootste gedeelte stenguns die gedropt werden, terwijl juist machinegeweren en bazooka's het dringendst nodig waren. De voorraad explosieven was eveneens allesbehalve voldoende. Ze stelde de maquis niet in staat systematisch spoorlijnen op te blazen en die telefoonkabels onklaar te maken die in de nacht van de landing van 6 juni 1944 werden gebruikt.

Het staat wel vast dat de geallieerde generale staven van het verzet in plaats van deelneming aan de eigenlijke strijd veel liever inlichtingen ontvingen over de toestand van de vijandelijke

Instructie aan 'maquisards' over de werking en behandeling van een (gedropte) stengun.

industrie en assistentie bij de redding en ontsnapping van neergeschoten geallieerde vliegers. In mei 1944 werden de zogenaamde Jedburghmissies gedropt. Deze bestonden uit een of twee Franse, een Engelse en soms nog een Amerikaanse officier en hadden tot taak een netwerk op te zetten voor het verzamelen van inlichtingen. Verder moesten de missies in contact zien te komen met geheime militaire formaties. Ze moesten er zorg voor dragen dat deze formaties door middel van radioposten contact kregen met de voorhoede van het landingsleger, naargelang de opmars vorderde. Dit moest gebeuren zonder rekening te houden met het gewestelijke en departementale commando van de *Forces Françaises de l'Inté-*

Keystone Parijs

eur, de Franse Binnenlandse Strijdkrachten. Deze kwamen overigens onder commando van de militaire gewestelijke gedelegeerden: Fransen die uit Londen kwamen en de leiding van de krijgsverrichtingen moesten overnemen van het militaire comité (COMAC), dat was voortgekomen uit het *Comité national de la Résistance*.

De eerste maquiseenheden ontstonden in het begin van 1942 in bergachtige en bosrijke streken. In de Alpen van de Maurienne trokken zich in maart een paar honderd arbeiders terug, die beslag hadden kunnen leggen op een wapenvoorraad van het leger. Bossen en landstreken met veel struikgewas vormden goede toevluchtsoorden en in zo'n gebied verzamelden

zich in november 1942 een honderdtal patriotten en onderduikers rondom Robert Leblanc, een kruidenier uit een klein Normandisch dorpje. Leblanc richtte de maquis *Surcouf* op, die het de Duitsers zonder ophouden lastig zou maken tot de komst van de geallieerde legers. In januari 1943 werden maquis gevormd in Auvergne en in Limousin; een paar maanden later telde men drieduizend *maquisards* in de Jura, tweeëntwintighonderd in Savoie en vele honderden in Ain, Ardèche en de Hautes-Alpes.

De Italianen waren de eersten die terugsloegen.

Een vuurpeloton van Duitse militairen maakt een einde aan het leven van een 'maquisard'.

In juli 1943 vielen ze de maquis in de Haute-Savoie aan; in het najaar vonden er gevechten plaats in Limousin.

In het gewest Toulouse werd een kaderschool opgericht en in oktober 1943 en januari 1944 kwamen de gewestelijke commandanten in Lyon bijeen. In de zuidelijke zone bevonden zich toen tweeëntwintigduizend *maquisards*, die in verbinding stonden met achtduizend inwoners. De noordelijke zone telde een paar duizend verzetsstrijders, die zich gesteund wisten door tienduizenden inwoners. Het zou jammer zijn zoveel krachten onbenut te laten en daarom kwamen instructeurs hun de kunst van de guerrilla bijbrengen. Het waren toegewijde leerlingen en af en toe werden hun vor-

deringen getoetst bij overvallen op Duitse voedselkonvoien en op benzine- en wapen-transporten. Hun eerste treffen met Duitse strijdkrachten en de hulptroepen van Vichy vond plaats in januari 1944. Gedurende de gehele winter sloegen de Duitsers in Limousin, de Pyreneeën en de Gard op harde wijze terug, doch soms werden hun troepenbewegingen door telefoonbeambten en gendarmeriebrigades doorgegeven, zodat de *maquisards* zich tijdig aan de strijd konden onttrekken. In het voorjaar van 1944 bestreken de maquis bijna het gehele land; ze waren echter minder in aantal op plaatsen waar het land vlak was en op de schaars begroeide hoogvlakten. In het noordelijke deel van het land opereerden slechts

strijders van de Internationale Brigade uit de Spaanse burgeroorlog, en mede door hun beweeglijkheid en hun onverschrokkenheid, hielden de mannen van de FTP zich vooral bezig met verrassingsovervallen, waarbij ze meestal verdwenen waren, voor de tegenstanders terug konden slaan. De *maquisards* van andere formaties verplaatsten zich eveneens snel, maar bleven binnen een beperkter territorium. Ze profiteerden van de medewerking van de bevolking, die zorgde voor hun ravitaillering en hun contacten.

De *maquisards* verzetten het meeste werk in de Jura, de Alpen, de Pyreneeën en het Massif Central. Sommige kantons van Auvergne stonden vanaf voorjaar 1944 volledig onder

De geschiedenis van de maquis in Frankrijk moet nog worden geschreven. Er bestaan nu nog slechts onsamenhangende en onvolledige verhalen. Een uitzondering daarop maken de archieven van de maquis in Surcouf en Normandië. Voor de rest zijn er door de eenheden geen dagboeken bijgehouden; de meeste *maquisards* waren mensen die er weinig behoefte aan hadden hun herinneringen op papier te zetten en bovendien hadden ze er meestal de gelegenheid niet toe. Ze woonden buiten de dorpen en verplaatsten zich herhaaldelijk. Ze hadden dus geen vaste bases, vanwaaruit ze het verloop van hun activiteiten konden beschrijven. Na de bevrijding zijn de maquis uiteengegaan. Politierapporten zijn vaak de enige documenten waaruit men hun verblijfplaatsen te weten kan komen.

In de strategie van de geallieerden hoefden de maquis slechts groepjes vrijwilligers te zijn die zich voorlopig schuil dienden te houden in bergachtige en bosrijke streken, vooral in het zuidoosten van Frankrijk. Ze zouden kunnen dienen als beweeglijke verzetskernen, die tijdens de terugtocht van de *Wehrmacht* de achterhoede van het Duitse leger konden desorganiseren. De acties zouden worden gesteund door het droppen van zware wapens. Maar telkens als tot zo'n actie werd overgegaan, sloeg de vijand fel terug. Dit leidde tot verliezen die in geen enkele verhouding stonden tot de slagen die aan de bezettingstroepen waren toegebracht.

De COMAC, die de door de FTP aanbevolen tactiek volgde, moedigde de vorming aan van kleine, zeer beweeglijke groepjes, die bij verrassing opereerden en zich terugtrokken, zodra de vijand tot de tegenaanval overging.

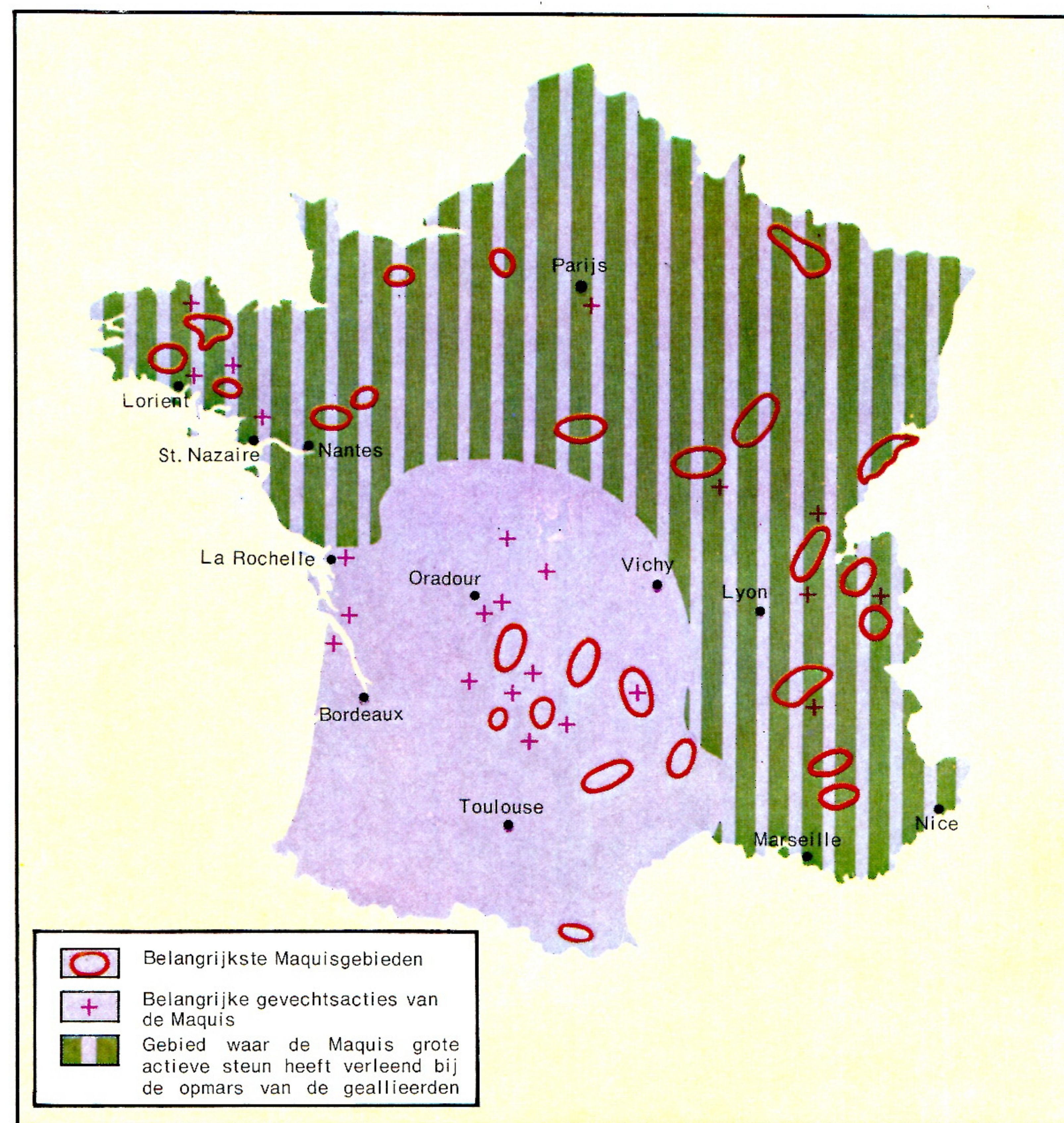
In de nacht van de landing in Normandië en in de weken daarop sloten vele alleenstaande verzetsgroeperingen zich aan bij de binnenlandse strijdkrachten (FFI), ten gunste van een effectieve organisatiestructuur. In samenwerking met de oprukkende geallieerde legers speelden de maquis toen een belangrijke rol. Ze werden belast met zuiveringsacties in bosrijke streken,

Links: vooral in Midden-Frankrijk en in het westen waren 'maquisards' actief. Deze kaart geeft een indruk van hun werkterrein.

Rechtsboven: provisorische opslag van gedropt materiaal op de hoogvlakte van Glières.

Rechtsonder: na 'Glières' plakten de Duitsers overal in Frankrijk deze affiche aan.

waar zich nog altijd verstrooide Duitse eenheden schuilhielden. Er werden hun ook andere taken toevertrouwd, met name de bewaking van de havens en de oliepijpleidingen. Soms trokken de maquis als aparte bataljons mee met het nieuwe Franse leger en werden ze als bezettingstroepen naar Duitsland gestuurd. Maarschalk De Lattre de Tassigny, een voorstander van het opnemen van eenheden van het ondergrondse leger in de geregelde troepen, wierp in de gelederen van het Franse leger een aantal groepen *maquisards* in de strijd. Generaal Eisenhower erkende de belangrijke steun die de maquis en de binnenlandse strijdkrachten verleenden bij de snelle ontreding van het Duitse leger. Hij schatte die hulp gelijk aan vijftien pantserdivisies.

in een twintigtal departementen goed georganiseerde maquis.

Men weet eigenlijk weinig af van het ontstaan van de groepen *Franc-Tireurs et Partisans (FTP)*. Ze bestonden voornamelijk uit arbeiders uit de steden, studenten, Franse joden en joden uit het buitenland, Spaanse republikeinen en Duitse deserteurs. De maquis van het ondergrondse leger van de *Forces Françaises de l'Intérieur* waren enigszins anders samengesteld. Die bestonden voornamelijk uit jonge mensen van boerenafkomst, al kwam men er ook een vrij groot aantal intellectuelen in tegen, benevens oud-onderofficieren en onderduikers van allerlei afkomst.

Dank zij hun kader, dat bestond uit guerrilla-

controle van gewapende verzetsgroepen. Er waren nauwelijks landstreken waarin niet minstens kleine groepjes patriotten opdoken, die leefden in de buurt van de dorpen en een gunstige gelegenheid afwachtten om toe te slaan. Hun overvallen droegen veel bij tot het demoraliseren van de *Wehrmacht*.

In de steden was het mogelijk onderdak te verschaffen aan groepen die onmiddellijk moesten optreden en door het geallieerde opperbevel waren belast met het plegen van sabotage. Men kon er gemakkelijker specialisten vinden op het gebied van telefoon- en treinverkeer, van hoogspanningsleidingen enzovoorts en men was er in staat sabotagedaden te plegen die de vijand grote schade toebrachten.

SLAG IN DE BERGEN

Op aandringen van Cantinier (Jean Rosenthal), de vertegenwoordiger van de Vrije Fransen bij de maquis van Haute-Savoie, worden in januari 1944 op de hoogvlakte van Glières een groot aantal maquisafdelingen uit Manigod, Bouchet, Grand Bornand, Clusaz en Entremont geconcentreerd, samen met FTP-eenheden uit Giffre, Bonneville en Thonon en een compagnie Spaanse republikeinen. Door middel van droppings zullen ze worden voorzien van wapens, in afwachting van het moment dat ze na de geallieerde landingen in Normandië ingezet zullen worden achter de Duitse linies. Vooral de regionale commandant van het Geheime Leger is sterk gekant tegen deze concentratie; op het besneeuwde plateau, zo meent hij, zal een zo groot aantal mensen gemakkelijk kunnen worden ontdekt.

Cantinier drijft echter zijn zin door en al spoedig bevinden zich op de hoogvlakte meer dan 465 man, die onder bevel komen van Tom Morel. Op 13 februari vindt de eerste dropping plaats: vierenvijftig met lichtwapens gevulde containers. Op 5 maart volgt een tweede dropping van dertig containers en op 10 maart een derde van meer dan vijfhonderd containers. Maar voor de toegezegde dropping van de hoognodige zware wapens plaatsvindt, gebeurt wat de regionale commandant heeft gevreesd: de concentratie van maquisards wordt opgemerkt. Vanaf 9 maart worden ze aangevallen door de GMR, de hulptroepen van Vichy. Deze worden teruggeslagen, maar hun aanvoerder, die voorwendt dat hij zich wil overgeven, verrast Morel en schiet hem van dichtbij neer. Morel wordt op 18 maart opgevolgd door zijn adjudant Anjot. Diezelfde dag wordt de hoogvlakte omsingeld door achtduizend Duitsers, die versterkt zijn met achthonderd man van de Vichy-militie en vierhonderd gerekwireerde politiemannen.

De Duitse aanval, die op 26 maart begint, is zorgvuldig voorbereid. Weliswaar wordt hij vierentwintig uur eerder ingezet dan aanvankelijk de bedoeling was (de Duitsers vrezen namelijk dat de maquisards het plateau zullen ontruimen), maar desondanks hebben de aanvallers alle tijd gehad hun troepen gereed te maken en een gunstig punt te zoeken voor de benadering van het plateau. De verdedigers hebben het verre van gemakkelijk. Al dagenlang zijn ze tot het uiterste gespannen; ze zijn doodop door het aanleggen van de verdedigingswerken en uitgeput door gebrek aan slaap. Hun zenuwen zijn zwaar op de proef gesteld, niet alleen door het wachten op wat komen gaat, maar ook door voortdurende artillerie- en luchtbombardementen.

De Duitsers naderen de hoogvlakte over de gehele breedte van het Bornedal en vallen op verscheidene punten aan. De maquisafdeling 'Liberté chérie', die de linkervleugel verdedigt, komt als eerste in actie tegen een groep Duitse verkenners, van wie er zes worden gedood. De hoofdaanval richt zich tegen de stelling van Monthiévret. Het succes ervan is grotendeels te danken aan verraad. In de avond van de 24e zijn twee gevangengenomen GMR-leden uit het maquiskamp ontsnapt. Omdat ze door de

maquisards zijn ingezet bij het aanleggen van de stellingen, kennen ze de situatie op het plateau op hun duimpje; ze hebben het kamp in alle richtingen doorkruist; ze weten exact waar de loopgraven liggen en waar de vooruitgeschoven posten zijn gevestigd. Van dit ontsnapte tweetal vernemen de Duitsers ook de plannen van de maquisards en krijgen ze informatie over de zwakke punten in de verdediging en over de munitie- en wapenvoorraden. De gevolgen van dit verraad zijn reeds de dag voor de aanval te merken: het chalet waarin zich de mitrailleurstellingen van Monthiévret bevinden, wordt door de Duitse artillerie in het dal van flarden geschoten. De volgende dag kiezen de Duitsers juist dit punt voor hun belangrijkste aanval. Ze rukken op door de loopgraven die door de

uur duurt worden driehonderd aanvallers uitgeschakeld. Het resultaat is dat de helft van de maquisstrijdmacht aan de omsingeling kan ontsnappen. Twintig maquisards sneuvelen, tweehonderd zijn gewond en worden gevangengenomen. Van deze laatste groep worden er zeker honderd nog op het plateau vermoord. De ontsnapte mannen worden achtervolgd door de Vichy-troepen; zestig van hen worden op de vlucht gegrepen, gemarteld en tenslotte gefusilleerd. Alle maquiscommandanten moeten hun moed bekopen met de dood.

Voor de geallieerde staven levert deze droeve episode één belangrijke conclusie op: plannen om de maquis op een bepaalde plaats te concentreren, zijn uit den boze, zolang het Franse gewapende

Comité d'histoire 2e guerre mondiale

Tom Morel, leider van de 'Glières-maquisards', werd door een Vichy-man neergeschoten.

maquisards zijn aangelegd, waardoor ze onbereikbaar zijn voor het vuur van de verdedigers. Waar ze geen dekking hebben, worden ze een met de sneeuw, omdat ze gestoken zijn in witte camouflagepakken. De maquisards in deze sector worden snel ingesloten en kunnen als gevolg van de snelle Duitse vorderingen geen versterking krijgen van hun makkers elders op het plateau.

Ondanks de grote overmacht en ondanks de snel slinkende munitievoorraden lukt het de maquisards die 26e de Duitsers tegen te houden. In de nacht van de 26e op de 27e geeft Anjot een van zijn secties opdracht de tegenstander stap voor stap terug te dringen en zo een doorbraakpoging te doen. Tijdens dit gevecht dat veertig

verzet niet beschikt over wapens waarmee het gedurende langere tijd het offensief kan weerstaan van een vijand die over meer beschikt dan alleen geweren en mitrailleurs.

Het verzet in Haute-Savoie moest na de gebeurtenissen op het plateau weer van de grond af worden opgebouwd. De belangrijkste leiders waren gedood of gevlucht en wie niet gegrepen was, moest zijn activiteiten voorlopig sterk beperken. Desondanks had de nieuwe commandant van het departement Nizier begin juli 1944 al weer een aanzienlijke strijdmacht bijeengebracht, die vastberaden allerlei sabotageacties uitvoerde en overvallen pleegde, onder andere op de kazerne van de Mobiele Garde van Annecy. Met behulp van de wapens die op 1 augustus in de sector van Glières werden gedropt, slaagde dit legertje erin de Duitsers op eigen kracht uit Haute-Savoie te verdrijven.